

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 67 Yıl: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 67 Year: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Doi Number:
<http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3712>

KEMAL TAHİR'İN ŞEHİR ROMANLARINDA TOPLUMUN DRAMINA YANSIMALARI BAKIMINDAN İNSAN MESELESİ

HUMANITY PROBLEM IN KEMAL TAHİR'S URBAN NOVELS WITH RESPECT TO THE REFLECTIONS OF SOCIAL DRAMA

Alkan YILMAZ*

Öz

Kemal Tahir, romanlarında topluma adeta bir sosyolog gözüyle bakmış, bireyin yaşadığı dram ile toplum arasında kuvvetli bir bağ kurmuştur. Şahıs kadrosunu seçerken kahramanlarının gerçek hayatla ne kadar ilişkisi olduğunu titizlikle sorgulayan yazar, ciddi bir gözlem ve gerçekçilikle olayları dramatize eder. Osmanlı'nın kuruluş yıllarından başlayarak Cumhuriyet'in ilk yıllarını da içine alan uzun bir dönemi sosyal, siyasi ve tarihi olayların ışığında mercek altına alır, özellikle şehir romanlarında Türk toplumunun en hızlı değişim yaşadığı zor bir süreci anlatır.

İstanbul'un işgal yıllarının anlatıldığı *Esir Şehrin İnsanları* adlı eserde, asırlarca hüküm sürdüğü topraklarda esir konumuna düşürülmek istenen Türk insanının en acı dramı sergilenir. Yazara göre umutsuzluğa sürüklenmiş bir avuç aydın için bu dramdan çıkış yolu "milli kimliğe" sarılmakla, yani Kuvayimillîye'yi tam desteklemekle mümkündür. *Esir Şehrin Mahpusu* adlı eserde politik, dini ve ekonomik sömürü devam eder. *Yol Ayrımı* ise bir hesaplaşmanın romanıdır. Otoriteyi elinde bulunduranlar, toplumu yeni dramlar yaşayacağı bir yol ayrımına sürüklemektedir. Burada bireyin yaşadığı esas dram, Kurtuluş Mücadelesi'ne bütün varlığıyla destek çıkan Kamil Bey gibi kahramanların zaferden sonra yaşadığı hayal kırıklığıdır.

*Bir Mülkiyet Kalesi'*nde Osmanlı'dan kalma son mülkiyet olan İstanbul'a ve Anadolu topraklarına sahip çıkabilmek bir ölüm kalım mücadelesine dönüşmüştür. Mahir Efendi bu romanda milli ve manevi değerlerine bağlı fedakâr Türk insanını temsil eder. *Hür Şehrin İnsanları'*nda vatan artık işgalden kurtulmuştur. Ancak hem birey hem de toplum ruh dünyasında tam bir çıkmazın içindedir. Çünkü Anadolu insanını bir arada tutan milli dinamikler sağlam değildir. *Yorgun Savaşçı'*da uzun yılların yorgunluğu ile sevinç, korku ve ümitleri arasında gelgitler yaşayan İttihatçı subayların dramatik durumu anlatılır. Şahsi anlamda bu subayların hissettiği yorgunluk Anadolu insanına da birçok yönüyle yansımıştır. *Kurt Kanunu'*nda ise başkahraman Kara Kemal'in iç çatışmaları romanın diğer kişisi Emin Bey'in şahsında toplumsal bir "sorumluluk" fikrine dönüşür. Zihniyet dünyasında yaşanan bocalama ve kargaşalar; siyasette, iş ahlakında, adalette, ailede, kadın ve erkek ilişkilerinde, kültürel ve dini alanda yozlaşma hem toplumun hem de bireyin yaşadığı dramın temel nedenleridir.

Anahtar Kelimeler: Roman, Birey, Toplum, Dram, Gerçekçilik.

Abstract

Kemal Tahir, in his novels, has a look at society from the perspective of a sociologist and created a solid connection between the society and the tragedy that the individuals live. The author who meticulously interrogates how much his heroes are related to real life while determining the cast, dramatize the incidents with a serious observation and reality. A long term, from the beginning years of Ottoman to the first years of the young Turkish Republic, is scrutinized in the light of social, political and historical events. Especially, in his urban novels, he explains a troublesome process in which Turkish society saw the fastest changes.

In the novel *Esir Şehrin İnsanları* the most tragic drama of Turkish people who were intended to be enslaved in the regions over which they had reigned for centuries, is displayed. According to the author, for a handful of hopeless intellectual, the solution to this tragedy is only possible by embracing the national identity; that's to say, by supporting Kuvayimillîye (national forces). In the novel of *Esir Şehrin Mahpusu* political, religious and economical exploitation continues. *Yol Ayrımı* is the novel of revenge. The ones possessing the authority are taking along the society with them to a dilemma in which the society will see new dramas. The main drama that individuals are facing is the disappointment that heroes experience after a victory just like Kamil Bey who supports the struggle for salvation with anything he has.

* Dr., MEB, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, alyil08@hotmail.com

In the novel *Bir Mülkiyet Kalesi*, To look after the last regions from Ottoman in İstanbul and Anatolia, turns into a life and death struggle. In this novel, Mahir Efendi represents a devoted Turkish man who is faithful to his national and moral values. In *Hür Şehrin İnsanları* the motherland becomes free from the invasion. However, both the individuals and the society in the middle of a dead-end in their own inner worlds as the national dynamics which hold the people in Anatolia together, aren't durable that much. In another novel *Yorgun Savaşçı* tragic conditions of the military officers of İttihat ve Terakki Partisi (the Party of Union and Progress), who are in two minds among pleasure, fear and expectation after a long tiresome years, is explained. By sight, the fatigue felt by these military officers reflect on the Anatolian people in many ways, as well. In *Kurt Kanunu* internal conflicts of the protagonist Kara Kemal turns into a "responsibility" idea in the person of Emin Bey, the other man in the novel. Teetering and chaos Kara Kemal's facing in his world; corruption in politics, work ethic, justice, family, female-male relations and religious manners are the basic reasons of the drama that both society and the individuals are experiencing.

Keywords: Novel, Individual, Society, Drama, Reality.

I. GİRİŞ

Kemal Tahir'in *Devlet Ana* adıyla yazdığı tarihi romanı dışında diğer bütün romanlarını mekân bakımından şehir ve taşra romanları şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. İzmir ve Ankara'dan bahsedilse de şehir romanlarında esas mekân İslam-Türk medeniyetinin ve kültürünün beşiği haline gelmiş olan İstanbul'dur. *Esir Şehrin İnsanları* (1956), *Esir Şehrin Mahpusu* (1962), *Yol Ayrımı* (1971), *Hür Şehrin İnsanları* (1974), *Bir Mülkiyet Kalesi* (1977), *Yorgun Savaşçı* (1965), *Kurt Kanunu* (1969) adlı eserler, şehir romanlarını; *Yediçinar Yaylası* (1958), *Köyün Kamburu* (1959), *Büyük Mal* (1970), *Sağırdere* (1955), *Körduman* (1957), *Rahmet Yolları Kesti* (1957), *Kelleci Memet* (1962), *Bozkırdaki Çekirdek* (1965), *Namusçular* (1974), *Karılar Koşuşu* (1974), *Damağası* (1977) adlı eserler ise Anadolu veya taşra romanlarını oluşturur. Bu makalede şehir romanlarını kapsayan bir çalışma yürütülmüştür. Şehir romanları ile taşra romanları bazı ortak konuları işlese de zaman ve mekân ilişkileri yönüyle siyasi ve sosyal meseleler bakımından farklılıklar gösterir. Mahpushane hayatı, sömürü düzeni ve özel mülkiyetin değişik açılardan ele alındığı, çoğunlukla Cumhuriyet yıllarının anlatıldığı taşra romanları, bireyden topluma uzanan dramatik örgüyü yansıtması bakımından başka bir incelemenin konusu olabilir.

TDK sözlüğünde dram, Fransızca (drame) bir sözcük olarak acıklı ve üzüntülü olayları bazen güldürücü yönlerini de katarak konu alan sahne oyunu veya televizyon filmi şeklinde tanımlanırken İngilizcede şöyle bir açıklama yapılmıştır: Kahramanlar, anlatının kapalı, dar, dış dünyayla ilişkisiz çevresinde yaşamaktan çıkıp, belli bir çevrenin, belli bir çağın somut koşulları içinde yer alırlar; günlük yaşamın içindedirler; durumları, davranışları bu yaşamın koşullarıyla belirlenir. Dram kahramanlarının belirli bir toplumsal durumu, bu durumdan ileri gelen davranışları vardır. Dramatik yapı; duygulardan, tutkulardan çok, kahramanın içinde yaşadığı toplumsal koşulların etkisiyle kurulur. Dramda da kahraman, olağandışı bir durumla karşı karşıyadır. Toplum yapısının, bilincinin, kendini çevreleyen koşulların elverdiği ölçüde bu olağandışı durumun üstesinden gelmeye çalışır. Kahraman ile onu çevreleyen koşullar arasında bir güç denemesi, çetin bir sınav ortaya çıkar. Dram kahramanı bu sınavla kendi kendini daha iyi tanır, güçlü ya da zayıf yönlerini öğrenir, elindeyse zayıf yönlerini güçlendirmeye çalışır. Dramın amacı, ortaya böyle olağandışı bir durum koyup kahramanı bu durumla karşı karşıya getirmek, bu sınavı anlatmak, bunun sonunda kahramanın hangi noktaya nasıl ve neden geldiğini açıklamaktır. (TDK, Büyük Türkçe Sözlük) Bu tanım ve açıklamalardan da anlaşıldığı gibi dram birey ile toplum arasındaki ilişkinin bir olay veya durum dâhilinde dışa yansımadır. Bu yansımada karşıtlıklar ve çatışmalar önemli rol oynar. Kemal Tahir, bireyin dramı ile toplum arasında kuvvetli bir bağ kurduğu gibi insan olmanın ilk şartını da dramın yaşanmasına bağlar. Başka bir deyişle insan, dramatik bir yaşamın parçası olduğu için insandır. Bu tespiti şu satırlarda dile getirir: "*İnsanların dramı kişiseldir ama kişiliğinden değil, toplumsallığından gelir. Bir şeyin insanı olup olmadığını anlamak isterseniz dramatik olup olmadığını arayın. Dramatik olan her şey, ne kadar aykırı görünürse görünsün, yüzde yüz insansdır.*" (Kemal Tahir, 1989, 198).

Kemal Tahir roman kahramanlarını seçerken bu kahramanların gerçek hayatla ne kadar uyduğunu ve romandaki dramla kahramanlar arasında ne kadar kuvvetli bir bağ kurulduğunu titizlikle irdeler: "*Romanda roman kişisi yaşamadı mı, roman bir olayın anlatılmasından ibaret kalır... Bu sebeple dünyanın en büyük olayları, roman hikâyesi olmadığı gibi, dünyanın en büyük gerçek kişileri de romancı bunların dramdaki saptanışlarını bulamamışsa, roman kişisi olamazlar.*" (Kemal Tahir, 1989, 118). Kemal Tahir romanlarını yazmaya başlarken kendince önemli saydığı iki tespit üzerinden eserlerinin omurgasını oluşturur. Bunlardan birincisi "gerçek hayatın" romana olduğu gibi aktarılmasıdır. İkincisi de "bireyin dramından" yola çıkarak toplumu

anlatmaktadır. Bu makalenin çıkış noktası da işte bu iki unsur olacaktır. Amaç şahıs tahlili yapmak değildir.¹ Üstelik Kemal Tahir, şahıslarının ayrıntılı ruh tahlillerine girmez. Amaç, onun kişilerinden yola çıkarak şehir romanlarında toplumsal dramı nasıl yansıttığını tespit etmek, Osmanlı'nın son yıllarından başlayıp Cumhuriyet'in ilk yıllarına uzanan zor bir süreçte Türk toplumunun yaşadığı vakaların roman kişileri üzerinden bir panoramasını çizmektir. Yazar, Mustafa Kemal ve Enver Paşa gibi Türk tarihinde derin izler bırakmış şahsiyetlerden de romanlarında bahsederek adeta gerçekçilik çizgisindeki ciddiyetini bir adım öteye taşır. Ancak onun eserlerini edebi kılan bazı tarihi şahsiyetlerden veya tarihi bilgilerden bahsetmesi değildir, kurgusal yanlarıdır. Bu yüzden yazarın özellikle vurguladığı "gerçekçilik, birey, toplum ve dram" kavramları üzerine inşa edilecek bu makalede tarihi şahsiyetlerden ziyade yazarın kurgusal kişiliklerinin toplumsal drama yansımaları incelenecektir. Şehir romanlarında dramı ortaya çıkaran çatışma nedenlerini evvela siyaset ve fikir dünyasındaki karşıtlıklar ve sosyal hayatta yaşanan yozlaşmalar şeklinde ikiye ayırmak mümkündür.

II. FİKİR VE SİYASET DÜNYASINDA YAŞANAN ÇATIŞMALAR

a) Zihniyet Dünyasında Bocalama

Kemal Tahir, Osmanlı'nın kuruluş yıllarından başlayıp Cumhuriyet'in ilk yıllarını içine alan tarihi süreci siyasi, sosyal ve ekonomik yapısıyla adeta mercek altına alır. Osmanlı devlet yönetimini, İttihat ve Terakki'yi, Cumhuriyet rejimini bir otoritenin merkezi olarak tartışmaya açar. 31 Mart Vakası'nı, İzmir suikastını, batılılaşmayı, Jöntürkeri, bolşevikliği, milliyetçiliği, hatta Marksizm'in dünya görüşlerini savunmasına rağmen komünizmi, klasik bilgilerin dışına çıkarak farklı bir pencereden okuyucuya sunar. Ona göre Osmanlı'nın son döneminde başlayan değişimler, Cumhuriyet rejiminden sonra da bir kargaşa, bocalama ve çelişki halinde devam etmiştir.

İstanbul'un işgal yıllarını anlatan *Esir Şehrin İnsanları* Birinci Dünya Savaşı ve Mütareke Dönemi'nin romanıdır. İstanbul işgal altındadır ve esir şehrin insanları, tarihin en acımasız dramını yaşamaktadır. 1918'in İstanbullu Türk aydınları âdeta "ateş çöllerinden, kan sellerinden" geçerek kendilerini çöküntü kıyameti içinde bulurlar. Asırlarca hüküm sürdükleri topraklarda devletlerini kaybetmekle ve karşı durulmaz bir hızla esirliğe doğru sürüklenmekle yüz yüzedirler. Esir Şehir romanları bu sivil kahramanların en umutsuz şartlar altında çıplak elleriyle savaşları nasıl karşıladıklarını gerçeklere dayanarak anlatır. (Kemal Tahir, 1989, 63-64) Esaret, kimi insanlarda ihaneti ve çıkarıcılığı tetiklerken kimilerinde bu durumun tam tersine vatan sevgisini katbekat arttırmıştır. Esir Şehir dizisinin üç romanında kahramanlar esarete bakış açısına göre Milli Mücadele'ye destek verenler ve Milli Mücadele'nin karşısında olanlar şeklinde iki sınıfa ayrılırlar. Kemal Tahir'e göre Türk toplumunda yaşanan dramın en önemli sebeplerinden biri de bu ayrılıktır. Aynı toplumun birer ferdi olan insanların Kurtuluş Mücadelesi'nde farklı safta yer almaları, kimileri vatani için canını feda ederken kimilerinin maddi kaygı ve makam sevgisiyle gizli veya açıktan ihanet içine girmeleri, acı bir dramın talihsiz hikâyesini ortaya çıkarmıştır.

Esir Şehrin İnsanları'nda, İngilizlerin İstanbul'u işgali sırasında İstanbul'a vapurla inen ve Osmanlı bürokrasisinin son temsilcilerinden olan Kamil Bey'in kendi iç dünyasıyla ve ailesi başta olmak üzere yakın çevresiyle yaşadığı çatışmanın sebep olduğu şahsi dram, Türk toplumunun yaşadığı büyük dramın canlı bir göstergesidir. Boş zamanlarında resim yapan ve çeviri işleriyle uğraşan Osmanlı aydını Kamil Bey, bir sanat adamı kadar hassas ve ince gönüllüdür. Ancak şartlar Kamil Bey'i zaman içerisinde bir hayli değiştirecektir. Enişte Bey ve karısı Nermin başta olmak üzere çevresindekilerin vatana ihaneti, bencilliği, mahpushanedeki mahkûmların pervasızlığı onu kavga edecek kadar sert bir adama dönüştürecek; şuurlu bir "Milli Mücadeleci" yapacaktır. Fransızca, İtalyanca ve İngilizceyi ana dili gibi bilen ve Batı dünyasını yakından tanıyan Kamil Bey'in Anadolu'yu tanımaması onu kimi zaman içinden çıkmakta zorlanacağı hazin bir bedbinliğe sürükler. Yazara göre şehirli ve Batılı Osmanlı aydınının düştüğü bu çelişkili durum Meşrutiyet Dönemi'nde ve Cumhuriyet yıllarında da devam edegelmiştir. Batı'da aydınlar halkla bütünleşirken Tanzimat'tan sonra Türk aydınının halkla iç içe olamaması hatta halktan koparak bir nevi yabancılaşması toplumu büyük bir fikri karmaşaya iter. Bizde aydın olmak; halktan ayrı düşünmek, halktan bütün bağlarını koparmış idareci kadrolara katılmak demektir. İmparatorluğu kaybetmiş olmak bizim aydınımızı umuttan umutsuzluğa, iyimserlikten kötümserliğe sürüklemiştir (Kemal Tahir, 1992, 47). Kemal Tahir, Batı'nın kopyası aydınları kendi vatanına ihanetle suçlar. Gerçek aydın ona göre halkıyla barışık, yerli ve vatansever olmalıdır. Ancak hem Türk aydınının hem de Anadolu insanının zihni bocalamadan kurtuluşunun "Batı sosyalizmine gerçekten adapte olmakla" (Kemal Tahir, 1992, 11) sağlanacağını düşünen yazarın kendi düşüncesinde de bir çelişki yaşadığı gözden kaçmamaktadır. Çünkü batılı Marksist ideolojiden temelini alan

¹ Kemal Tahir'in roman kahramanları hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Yılmaz, Alkan (2005), *Kemal Tahir'in Romanlarında Şahıslar Kadrosu*. Uludağ Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa.

reçetenin asırlarca Türk ve İslam kültürüyle yoğrulmuş Anadolu halkı için nasıl bir iyileşme sağlayacağı "gerçekçi" çizgide eserlerini kaleme alan yazar için tezat bir durum ortaya çıkarır. Bu yüzden de onun şehir romanlarında "Kamil Bey, Murat, Emin Bey, Kara Kemal" gibi ideolojisini temsil eden karakterler böyle bir handikabın içinde sağa sola savrulurlar.

Kemal Tahir, Türk aydınının içinde bulunduğu çıkmazı gerçekçilik bakımından şöyle yorumlar: Türkiye'de Tanzimat'tan beri aydınlar iki kampa ayrılmıştır. Ancak bunlar bir tek ana noktada birleşirler: Gerçekten kaçmada. Birinci kamp geçmişe doğru kaçarken ikinci kamptakiler de geleceğe kaçır. İki kaçış da gerçekten uzaktır (Kemal Tahir, 1992, 10). *Esir Şehrin İnsanları*'nda geçmiş ve gelecekle yüzleşmeye çalışan Kamil Bey'in ruhsal durumu böyle bir kaçıştan farklı değildir. Abdülhamit'in en zengin vezirlerinden Selim Paşa'nın oğlu olan ve büyük bir mirasa konmasına rağmen varlık içinde yokluk yaşayan Kamil Bey, karısı Nermin'in gösteriş budalası halasının evinde kalmaktan çok sıkılır. İlk ciddi hamlesini yapar ve annesinden kalma eski konağa taşınarak kendini rahatsız eden çıkarıcı çevreden uzaklaşır. Kamil Bey'in ebeveyninden kalan eski konağa yerleşmek istemesi kendi özüne yani geçmişe dönme gayretidir. Konak ise kaybolan değerlerin ve yıkılan imparatorluğun sembolüdür. Ancak onun için en acı gerçek hâlihazırda ne yapabileceğidir. Yazar onu adım adım geleceğe hazırlar. Kamil Bey'in fikir hayatında olgunlaşma siyasi tutuklu arkadaşı İhsan'ın çıkardığı "Karadayı" dergisinde çalışmasıyla başlar. Onurlu ve soğukkanlı bir adam olan Kamil Bey, bu dergide çalışmakla Kuvayımillîye içinde bir "sorumluluk" üstlendiğini düşünür. Vatana bir ucundan hizmet etmiş olmak ve arkadaşının gebe eşi Nedime Hanım'a yardımda bulunmak ona mutluluk verir. Kamil Bey'in Milli Mücadele yolunda ikinci büyük başarısı Fransız direktörle görüşerek Türk cephanesini taşıyan Ararat vapurunu kurtarmak olmuştur. Ancak Yunanlıların saldırı haberini içeren gizli belgeleri Ankara'ya gönderilmek üzere Ramiz Bey'e teslim ederken suçüstü yakalanır. İşgal güçleri yanlısı Yüzbaşı Yargıç'ın sorgulamalarında dava arkadaşı Nedime Hanım'a suç atılmasını asla kabul etmez. İşkenceyle konuşturulacağını düşününce intihar etmek dahi aklından geçer. Yargılamanın sonunda Kamil Bey yedi yıllığına kürek cezasına mahkûm olur. Yazar, başkahramanının bu tavrıyla Milli Mücadele yolunda dürüstlük ve sadakatin ne kadar önemli olduğunu vurgularken aynı tavrı sergilemeyen diğer Kuvayımillîyecileri ya cezalandırır ya da sert bir dille eleştirir. Bunlardan biri, Kamil Bey'in okul arkadaşı, ihtilalci ve hürriyet aşığı Ahmet'tir. O, İnebolu'ya gönderilmek üzere hazırlanmış cephane yüklü gemiden sorumludur. Geminin memuru Rozaltı'nın istihbaratı neticesinde yakalanarak Bekirağa bölüğüne hapsedilir. Beş gün boyunca yapılan işkencenin tesiriyle hasta ve perişan olur. Nedime Hanım'ın gizli evraklardan sorumlu olduğunu söyleyerek davasına ihanet eder. Vicdan azabı çeken Ahmet mahkûm olduğu odanın penceresinin demirine ip bağlayarak intihar eder. İkincisi ise İzmirli Niyazi Efendi'dir. Görüntüde İzmirli Niyazi Efendi'yi tanımak, Meşrutiyet'i, Balkan'ı, seferberliği, Kuvayımillîye'yi, tek bir adam gibi tanımak demektir. Fakat Niyazi'nin gerçek yüzünü Kamil Bey ortaya çıkarır. Niyazi, işgal makamlarının Kuvayımillîyecileri ihbar edenlere verdiği paralarla geçinen bir sahtekârdır. İnebolu'ya Ararat vapuru ile cephane sevki sırasında maddi çıkar sağlamaya çalışmış, bunu başaramayınca yakın arkadaşlarından Nedime Hanım'ı ve Ahmet'i düşmana jurnallemıştır.

Kemal Tahir'in fikri temsilcisi Kamil Bey, memleket gerçekleriyle ilgilenmeye başladıktan sonra devrimci bir kimliğe bürünürken bir taraftan da halka yaklaştığı ölçüde "millîci" sıfatına layık olma yolunda mesafe kat etmiş olur. Kamil Bey'de nasıl ki millî mücadele yolunda zamanla bir şuurlanma gerçekleşmişse romanda hasım güçler olarak tanımlanacak çevrede de tam tersine şuursuz davranışlarda bir derinleşme meydana gelir. Kuvayımillîye'ye karşı çıkan sözde yerli tipler, genelde çıkarıcı zenginlerdir. Harp zengini İbrahim Bey bütün işlerini parti kodamanlarına dayanarak yürütür. Hem Abdülhamit hem de İttihatçılar ve Mütareke Dönemi'nde işlerini yoluna koymuştur. Paşalarla, İngiliz subaylarla işbirliğini devam ettirirken Kuvayımillîye'yi padişaha karşı bir isyan olarak görür. Altın kösteğinin ucunda platinden bir Mason nişanı taşıması da dikkat çekicidir. Binbaşı Burhanettin Bey ve Yüzbaşı Yargıç gibi makamını ve çıkarını korumak için işgal güçlerini destekleyen subaylar büyük bir ihanetin içindedir. Amerikan mandasını gönülden kabullenen bu subayların kendini vatansever gibi göstermesi hem ironik hem de dramatik bir tablo ortaya çıkarır. Yüzbaşı Yargıç, Kuvayımillîyecileri "üç baldırı çıplak eşkıya" diye tarif eder ve suçlu bulur. Ona göre hükümetin İngilizlerle anlaşıp işleri çözüme ulaştırmasına Kuvayımillîyeciler engel olmuştur. Kemal Tahir, vatanın kurtuluşu bahanesiyle hangi fırkadan olursa olsun İngilizlerin veya Almanların güdümüne girmeyi vatana ihanet olarak görür. Bu da yazarın "yerlilik" iddiasını güçlendiren en önemli yaklaşımıdır.

Esir Şehir dizisinin ikinci kitabı olan *Esir Şehrin Mahpusu*'nda Milli Mücadele taraftarlığı veya karşıtlığı devam ederken ekonomik sömürü, duygu sömürüsü ve dini sömürüsü de toplumun yaşadığı dramın temel sebepleri arasına girer. Bu eserde mahpushane manzaralarının gözleme dayalı olarak anlatılması ve bireyin dramını yansıtan karakterlerin otobiyografik özellikler taşıması yazarın gerçekçilik düşüncesiyle

paralellik gösterir. Kemal Tahir'in on beş yıla mahkûm olduktan sonra eşi Fatma İrfan Serhan'dan ayrılması ile yedi yıla hüküm giyen Kamil Bey'in eşi Nermin'den boşanması birbirine benzer hadiselerdir. On üç yıllık hayatı mahkûmiyetle geçen yazar için her kesimden insanın barındığı mahpushane ortamı toplumun küçük bir panoramasıdır. Romanın başkahramanı Kamil Bey, mahpushaneye girince insanları tanımakta uzun süre güçlük çekecektir. Romanın otobiyografik özellikler gösteren diğer bir şahsı Murat ise yazarın daha sonraki romanlarında gençlik serüvenini anlatacağı ve fikirlerini açıklayacağı temsili bir karakter olarak ortaya çıkar. *Bir Mülkiyet Kalesi*'nde küçük yaşına rağmen gizli haber taşıyarak Kuvayımilliy'e hizmet eden, *Esir Şehrin Mahpusu*'nda ise henüz on beş yaşında olan Murat sıkı bir Mustafa Kemal hayranıdır. Ancak o, Türkçü ve milliyetçi bir Kuvayımilliyeciliği aşırılık olarak görür. Aynı romanda Kamil Bey'in kızı Ayşe, Kuvayımilliy'e katılmayanlardan ve Türk olmayanlardan nefret eder. Ayşe'nin düşüncelerini aşırı bulan Murat meselelere evrensel bir bakış açısıyla yaklaşır ve Bulgar olmasına rağmen Kuvayımilliy'e hizmet eden Petkof amcasını bu düşüncesine örnek gösterir.

Kemal Tahir'in romanlarının sosyolojik boyutu üzerine ciddi bir çalışma yapan Muhammed Hüküm yazarın milliyetçilik düşüncelerini şöyle açıklar: Kemal Tahir'de milliyetçilik düşüncesi Anadolu insanının kimliğini oluşturan "millicilik" demektir. Kemal Tahir, Kuvayımilliyeci hareketle başlayan uyanışın ve Atatürk devrimleriyle temeli atılan Türkiye Cumhuriyeti'nin Anadolu kültürü ile yoğrulduğu bir "milliciliği" esas almıştır. Onun milliciliğinde "ırkçılık" anlamında bir milliyetçiliğin hiçbir yeri yoktur. Osmanlı geleneğini sürdüren, tarihten ilhamını alan yerli Anadolu insanı, onun milli insan tipidir. Sarıkaşık harekâtı ve İstanbul'un işgali üzerinden Enver Paşa milliyetçiliğine sert eleştirilerde bulunur. Türkiye Türkçülüğünün köklerini İttihat ve Terakki'nin Alman hayranlığı ile ilişkilendiren yazar, her fırsatta Almanları ve İtalyanları "faşistlikle" suçlamaktan geri durmaz (Hüküm, 2017, 142).

Esir Şehrin Mahpusu'nda Kemal Tahir "ittihatçıları ve ittihatçılığı" masaya yatırır. Kahramanların geçmişlerine dair öz eleştirilerle Osmanlı'nın hızlı dağılma sürecinin sebeplerini adeta okuyucunun gözünde dramatize eder. Bu eleştiriler *Yorgun Savaşçı*'da daha şiddetli bir şekilde dile getirilir. Kuvayımilliy'e destekleyen ünlü ittihatçılardan Arif Bey askere zehirli ve kokmuş yemek yedirmeye kalkan paşayı copla dövdüğü için mahkûm edilmiştir. Çok kitap okuyan ve Naima tarihini elinden hiç düşürmeyen Arif Bey ittihatçı geçmişinden pişmandır. "... *Tabanca oyunları ile devlet yürütülür sandık! Boş yere adam öldürmekle, kendi öldürmelerimize yol açtık.*" diyerek öz eleştiride bulunur. (*Esir Şehrin Mahpusu*, s. 191) Eski Jöntürklerden olan, İttihat ve Terakki başkanlığı da yapan Nuh Bey bütün bulaşık işlere girip çıkmıştır. Abdülhamit aleyhinde "Mahkeme-i Kübra" adıyla uydurulmuş kâğıtları dağıtırken yakalanıp mahkûm edilir. Yazar Nuh Bey'in ittihatçılığı üzerinden II. Meşrutiyet sonrasına göndermede bulunur: "*Nuh Bey hürriyet vardı derken hürriyetten sonra olup bitenleri, memleketin bugün içinde debelendiği kanlı çıkmazı, hatta kendinin dolandırıcılık suçuyla mahpushanede bulunduğunu bile unutmuş gibiydi.*" (*Esir Şehrin Mahpusu*, s. 214).

Esir Şehir dizisinin üçüncü kitabı olan *Yol Ayrımı*'nda öldü sanılan Kamil Bey ansızın ortaya çıkarak karısıyla hesaplaşmaya başlar. Bireysel plandaki bu hesaplaşma toplumda otorite sahibi olan kişiler arasında da su yüzüne çıkar. Yazara göre bu roman imparatorluğu batranlarla yıkıntıyı üste vererek yabancılara bağışlayanların hesaplaşmasıdır (Kemal Tahir, 1990, 58). Cumhuriyet'in ilk yıllarında bir türlü çare bulunamayan sosyoekonomik zorluklar, parti meselesinde kişisel çıkarlarını ön plana alanların aralarındaki boğuşma, bu kargaşada gerçek Kuvayımilliyecilerin kapıldıkları şaşkınlık, *Esir Şehrin İnsanları* ile *Esir Şehrin Mahpusu* adlı romanlardan tanıdığımız yiğit dövüşçülerin zaferden sonra uğradığı hayal kırıklığı, kişisel ve toplumsal dramın ana sebepleridir. Atatürk'ün Serbest Fırkayı kuruşu, çıkar odaklarının fırka etrafında toplanması ve fırkanın kapatılması demokrasi yolunda bir yol ayrımıdır. Ayrıca *Yol Ayrımı*'nda eski-yeni, Doğu-Batı, dürüstlük-sahtekârlık, aidiyet-yozlaşma, zenginlik-yoksulluk çatışmasının meydana getirdiği kargaşa da toplumu partilere ya da guruplara bölerek tam bir yol ayrımına neden olmuştur. Kemal Tahir bu eserinde romana, insan yaşantısını dile getiren ve kendine özgü bir söylemi olan bir sanat olayı olarak bakmaktan vazgeçmiş, tarihsel ve toplumsal bulguları okura aktarmaya yarayan bir araç olarak bakmayı yeğlemiştir (Moran, 1994, 139).

Bir Mülkiyet Kalesi'nde kurgunun zamanı Abdülhamit Dönemi'nden başlar, Kurtuluş Savaşı'nın sonuna kadar devam eder. Bu eserde dramı oluşturan temel çatışma hem bireysel hem de toplumsal anlamda bir mülkiyet kavgasının yaşanmasıdır. Romanın başkahramanı Mahir Efendi, hayalini kurduğu kâğır eve sahip olmaya çalışırken aslında Türk milleti de son mülkiyet kalesi olan İstanbul ve Anadolu topraklarını elinde tutmanın kavgasını vermektedir. Bir mülkiyete sahip olma ve bu sahipliği devam ettirme kavgası romanın dramatik yapısına tam manasıyla hâkimdir. Abdülhamit'in saray marangozlarından Mahir Efendi, hayalindeki kâğır eve kavuşmak için sarayda yetişen Canseza ile evlenir. Ancak onun en büyük hatası söz verdiği hâlde evin tapusunun yarısını karısının üzerine yaptırmamak olur. Zira padişah gidince rütbesi yüzbaşılığa kadar düşer. En kötüsü de mülkiyet kanununda yapılan yeni değişikliktir. Kadınlara

hibe edilenler hariç mahlûlden alınan evlerin iadesi istenir. Mahir Efendi borç aldığı altınla evi son anda kurtarır. Bu arada yeni otoritenin emriyle Balkan Savaşı'na ve Birinci Dünya Savaşı'na katılır. Çanakkale'de omzundan yaralanır. Kirada kaldığı evin yandığını duyunca marangoz takımlarını sırtlar ve eski işine devam eder, nihayetinde kâgir evinin borcunu bitirir. İsmet Paşa'nın komutasındaki Batı cephesine ihtiyat zabiti olur. Büyük Taaruz'da yaralanır. İzmir'in kurtuluşundan 64 gün sonra İstiklal Madalyası göğsüne takılır. Mahir Efendi, İstanbul'a döndüğünde bir gece yangın haberi ile uyanır. Yangını söndürmek için çatıya çıkan Mahir Efendi buradan düşerek ağır yaralanır. Yıllarca hayalini kurduğu kâgir evi yanmıştır. Karısından yine takım zembilini hazırlamasını ister ancak kısa bir süre sonra gözlerini sonsuzluğa yumar.

Mahir Efendi; dürüst, sadık, namuslu ve temiz Anadolu insanının tepkilerini, arzularını ve yönelişlerini göstermesi bakımından önemli bir karakterdir. Ancak kâgir evin "Bir Mülkiyet Kalesi"nin sembolü olması romanın esas tezini ortaya koyar. Kâgir ev sağlamlığıyla ve mülkiyetiyle Osmanlı Devleti'nin küçük bir minyatürüdür. Romanda drama ulaşmanın usta bir kalemi olan Kemal Tahir, Mahir Efendi'nin yaşadığı şahsi dramla Osmanlı'nın son döneminde yaşadığı felaket arasında kuvvetli bir bağ kurmuştur. Yazara göre Osmanlı'da toprak Allah'ın mülküdür; devlet kâhya, köylü ise kiracıdır. Geçici süreliğine bu mülkiyeti kullanan devlettir. Osmanlı'da Ortaçağ Avrupası'nda olduğu gibi feodal bir düzen kurulmadığı için efendi-köle ilişkisine dayalı burjuvanın egemenliğinde bir mülkiyet de söz konusu değildir. Üstelik 18. yüzyıla kadar yağmacı, kapitalist bir sömürü düzeninden de uzak kalınmıştır. Padişah, devlet adına geçici tasarruf hakkına sahiptir (Kemal Tahir, 1992, 268-297). Bu romanda da Mahir Efendi padişaha hizmeti karşılığında kâgir bir ev alır. Osmanlı mülkiyeti asırlarca mücadelenin bir neticesi olarak nasıl kazanılmışsa Mahir Efendi de bir ömür boyu bu mülkiyete sahip olmanın çabasını göstermiştir. Ancak Osmanlı toprakları gibi o da sürekli bu kâgir evi kaybetmekle karşı karşıyadır. Nihayetinde bu kâgir ev bir yangında yok olur. Sembolik anlamda kâgir ev nasıl ki Osmanlı'yı temsil ediyorsa bu "yangın" da İttihat ve Terakkinin icraatlarıdır. Çünkü koskoca Osmanlı mülkiyeti bir yangına uğramış gibi İttihat ve Terakki yönetiminde dağılıp gitmiştir (Hüküm, 2017, 324-325).

Başkasının hakkına tecavüz ve sömürü amacıyla yapılmış her türlü savaşa ve şiddete karşı çıkan yazar, *Bir Mülkiyet Kalesi*'nde evrensel barışın sağlanması, dünyada yaşanan bütün acı dramların sona ermesi için yaptığı öneriyi somut bir örnek üzerinden okuyucuya sunar. Mahir Efendi'nin Sakarya'da şehit düşen arkadaşı Selami Nişantaşı'nın sözleri ailede çocuk eğitimi bakımından da dikkat çekicidir. Geçmiş ve gelecek arasında dramatik bir bağ kuran ve yüreğindeki imansızlık ile ümitsizliğin kendini mahvettiğini söyleyen Selami Nişantaşı, arkadaşı Mahir Efendi'ye Murat'ı hiç dövmemesini tavsiye eder. Zira Yunanlılar da kendi Muratlarını dövmese geleceğin dünyasında çocuklar birbirinin gırtlığına sarılmayacak, şerefli insanlar başkalarının hakkına tecavüz etmeyecektir. Arkadaşına şöyle der: "Hepimiz dünyayı düzeltmek istiyoruz. Dünyayı düzeltmenin yolu bizzat kendi kendimizi düzeltmekle başlar. Senin de benim de dünyaya gücümüz yetmez ama evlatlarımıza galiba hükümümüz geçer." (*Bir Mülkiyet Kalesi*, s. 377).

Meşrutiyet Dönemine damgasını vurmuş İttihat ve Terakkiciler hem savaşları, kavgaları ve yönetim anlayışlarıyla hem de bir "aydın" tipi olarak Kemal Tahir'in romanlarında ciddiyetle irdelenen şahsiyetlerdir. *Esir Şehrin İnsanları*, *Esir Şehrin Mahpusu*, *Yol ayrımı*, *Yorgun Savaşı*, *Kurt Kanunu* ve *Bir Mülkiyet Kalesi*'nde doğrudan veya dolaylı olarak ittihatchılara temas edilir. Yazarın İttihatçılara bakış açısı iki noktadan özetlenebilir. Birincisi, *Yorgun Savaşçı*'da olduğu gibi ittihatchıların bilinçlenerek Kurtuluş Mücadelesi'ne destek vermesini olumlayan bakış açısidir. Bu romanda Kurtuluş Savaşı'nın en karanlık döneminde Mütareke Dönemi'nin bulanık havası ve yorgun kadrosu, azmini kaybetmemiş bir avuç insanın direnme ve örgütlenme hareketleri, bu subayların dramı, köylülerin ve eşrafın Yunan ordusu karşısındaki tutumu anlatılır. İttihatçı subayların örgütlenerek ve bilinçlenerek Kuvayimilliyeye katılmaları özellikle vurgulanır. Yorgun savaşçıların Anadolu'ya geçmeleri ile kurtuluş ümidi başlar, Mustafa Kemal'e ve Ankara'ya destek artar (Necatigil, 1989, 510). Bu eserde bireyden topluma uzanan dramın temel sebebi ise yorgun ittihatchı subayların psikolojisinin yine halkta da bir bıkkınlık şeklinde karşılık görüyor olmasıdır. Her ne kadar Fethi Naci bir eleştirisinde *Yorgun Savaşçı* için "İnsanlardan değil olaylardan yola çıkan bir roman... Romanlaştırılmış bilgilerde diyebiliriz" (Fethi Naci, 1981, 139) dese de burada ittihatchı subayların yaşadığı çatışma ve dramatik örgü olayların şekillenmesinde birinci derecede önemlidir. İttihatçı yorgun subaylar, işgal güçleri ve destekçileri tarafından sürekli takip edilmektedir. Bu idealist subaylar ölümü hiçe sayarak mücadelelerine devam ederler. Onların içlerinden halifelik devamından yana olan ve karakol cemiyetleriyle vatanın kurtulacağını savunan Halil Paşa ile kıyıcılık yanlısı Patriot Ömer yazarın eleştirisine maruz kalırken, Dr Münir hem Osmanlı sisteminin yanlışlarını ortaya koyar hem de yeni kurulacak sistemin zengin yetiştireceği ve insanları ezeceği düşüncesini savunur. Romandaki fikri çatışmalar da bu üç ittihatchı subay üzerinden yürür. Mekân genelde İstanbul'dur ancak Manisa, Bursa ve Akhisar gibi Kuvayimilliyeye oluşumunun ilk hareket yerlerinden de bahsedilir. Manisa'ya Yunan askeri girmiştir. Kimin

kimi desteklediği belli değildir. Anadolu'da küçük çapta direnişler başlar. Bilinçlenen subayların ilk temsilcisi olan Yüzbaşı Cemil, Kuvayımilliye hesabına Mustafa Kemal ile telefonda şifreli olarak görüşür. *Yorgun Savaşçı*'da subaylar sevinç, umut ve korkularında birleşirler ancak onların en belirgin özellikleri romanın adından da anlaşılacağı üzere "yorgun" olmalarıdır. Yazar bu ittihatçı subayları; ödevlerini namuslu olarak yapmaya çalışan politikadan uzak subaylar, her vasıtayı meşru sayarak mutlaka yükselmek isteyen kıyıcı, hırslı subaylar ve bu hırslı subayların düşünmeden aleti olan komitacı-vurucu subaylar diye üçe ayırır (Kemal Tahir, 1989, 61). Yazarın sınıflamasında birinci gruba giren subayların yaşadığı çatışmanın gerçek nedeni dağınık ve başıboş olmalarıdır. Yüzbaşı Cemil ve Teğmen Faruk gibi birinci sınıfa giren subaylar Kuvayımilliye'ye daha çabuk uyum sağlarlar. Devleti ve milleti için dövüştüğü halde her geçen gün tükenişi seyretmek, cehennem topçusu Yüzbaşı Cemil'e büyük ıstırap yaşatır. Balkan Savaşlarından ve seferberlikten yeni dönen ittihatçı arkadaşı Dr. Reşit öldürülür. İşgal güçlerinin takibinde olan İttihatçı Patriyor Ömer'i kaçırma vazifesi onu yeni maceralara sürükler. Vatanı için yıllardır cephelerde ömrü geçen Yüzbaşı Cemil kendi vatanında saklanacak yer arar. Bir süre avı başlamıştır. Onun yaşadığı dramı yazar şöyle dile getirir: "1919 yılının 15 Mayıs'ında güneşli bir Perşembe günü, dünya üstünde hiçbir yeri, başvuracak hiç kimsesi, yapacak hiçbir işi olmamanın ölüme benzeyen yalnızlığını bir daha duydu" (*Yorgun Savaşçı*, s. 164). Aktif bir komitacı ve çekirdekten yetişme teşkilatçı olan Yüzbaşı Cemil yalnızca işgalin, bağımsızlığı kaybetmenin dayanılmaz acısını yaşayan bir ittihatçı subay değil aynı zamanda devrinin yozlaşan yargılarını da gün yüzüne çıkaran ve içinde bulunduğu zamanın "sorumluluğunu" taşıyan idealist bir şahsiyettir. Uzun süre kaçıştan sonra Bandırma'dan Anadolu'ya geçerek Batı cephesi 17. Kolordu Komutanı Bekir Sami Bey'in emrinde Kuvayımilliye'ye dâhil olur. Ancak Akhisar kaymakamı gibi çıkarıcı ve bencil tiplerin düşmana bayrağı teslim edecek kadar yalgın ve korkak olmaları Anadolu direnişinde zaman zaman ona hayal kırıklığı yaşatır. Üstelik halk da yorgun ve çaresizdir. Yüzbaşı Cemil uzun süre çetelerle mücadele eder, gece baskınında Bursa kolordusunu ele geçirir. Bir taraftan da milli direnişi bozgunculuk olarak gören İstanbul hükümeti ile mücadele eder. Osmanlı ordusu içinde incecik boynuyla büsbütün çelimsiz görünen, yenilginin ve ümitsizliğin ıstırabıyla kurtuluş sevdasını sürdürmek isteyen genç ittihatçılardan biri de Teğmen Faruk'tur. Bitmiş, tükenmiş, yüzü sararmış, düşünceli, hüznü ve dalgın portresiyle Teğmen Faruk tipi adeta Türk askerinin yaşadığı hazin dramı resmetmektedir.

Kemal Tahir'in İttihatçılara ikinci bakış tarzı ise tamamıyla olumsuzdur. Bu olumsuzluğun birçok sebebi vardır. Bunların başında bir aydın grubu olarak ittihatçıların halktan uzaklaşması gelir. Halkçılığı hemen hemen bütün romanlarında idealize eden yazara göre ittihatçılar amaçlarına ulaşmak için her türlü bulaşık işlere girmişler, yetiştirdikleri zengin sınıfla iktidarı ve otoriteyi ele geçirdikten sonra yüksek zümre tavırlarıyla Anadolu insanını küçümsemişler ve halktan uzaklaşmışlardır. Bu yüzden halkın içinden olan kahramanlar İttihatçıları "Farmason", "gâvur" gibi tabirlerle anarlar. *Bir Mülkiyet Kalesi*'nde Abdülhamit'i destekleyen Mahir Efendi için Jöntürkler dinsiz imansız kâfirlerdir. *Yorgun Savaşçı*'da Doktor Münir "farmason" lakabıyla anılır. Aynı romanın "Osmanlı kadın" tipi olan Gülnihal Kalfa padişahı desteklerken ittihatçıları "gâvur" olarak görür. Bir taraftan da İttihatçı paşalara hizmet eden Gülnihal Kalfa ironik bir duruma düştüğünün farkında değildir. *Yol Ayrımı, Yorgun Savaşçı ve Kurt Kanunu*'nda Kemal Tahir, batılılaşma nedeniyle halkına yabancılaşan Türk aydınını cehaletle hatta "ihanete" düşmekle suçlar. O, Batı'nın medeniyet ve kültürüne karşı değildir. Batı'nın arkasından köle gibi sürünüp gitmeye ve her şeyiyle onu taklit etmeye karşıdır (Kemal Tahir, 1990, 101).

Kemal Tahir'in romanlarında İttihatçıların tasvip edilmeyen yönlerinden biri de şiddet ve kıyıcılık yanlısı olmalarıdır. Çetecilik ve kıyıcılıkta gözü kara davranan İttihatçıları kendinden görmeyen halk, Kurtuluş Savaşı yıllarında onlara destek vermede tereddüt etmiştir. Yazara göre I. Dünya Savaşı'nda Almanların peşine takılıp Osmanlı'ya büyük bir yenilgi yaşatan İttihat ve Terakkicilerin halkın karşısına şan ve şerefle çıkmaya yüzleri kalmamıştır. "Hürriyet" kahramanı kesilen İttihatçılar; yerli olmayan politikalarıyla, yetersiz kadroları ve yönetim anlayışlarıyla, halktan uzaklaşmışlar, kısa sürede Osmanlı'nın dağılmasına sebep olmuşlardır. Yazar bu düşüncelerinde daha da ileri gider. İttihatçıların yönetim tarzını ve otoritesini bir "kumar" oyununa benzetir. Bu kumarda kaybeden ise Anadolu halkıdır. *Yorgun Savaşçı* adlı eserde İttihatçı cemiyetten ayrıldığı için lakabı "Farmason Doktor"a çıkan Dr. Münir romanda yazarın düşüncelerinin sözcüsüdür. Patriyot Ömer'i evine kabul ederek gizli gizli ittihatçılara hizmet eder. O, insanların öldürülmesiyle barış sağlanacağına inanmaz. Bu düşüncesiyle Dr. Reşit Bey gibi "kıyıcı" ittihatçılardan ayrılır. Dr. Reşit Bey'i vatan savunması bakımından haklı görürken önüne geleni öldürmesi ve insana değer vermemesi bakımından eleştirir. Dr. Münir'e göre hürriyet fikri Osmanlı'yı dağıtmaktan ve yıkmaktan başka bir işe yaramamış; korkusuz İttihatçılar, uğruna seve seve canını vermeye hazır oldukları imparatorluğu dağıtmaktan başka bir şey yapamamışlardır. Bizdeki hürriyet fikri Avrupa'nın 1879 Fransız İhtilali ile inceden inceye hesabı yapılan hürriyetine benzemez. Orada hürriyet güç getirirken bizde yıkıma

sebepl olmuştur. Dr. Münir, I. Dünya Savaşı'na girmeyi kazanması mümkün olmayan bataklı kumarına benzettir. Sonu olmayan bir maceraya atılmamızın sebebi Alman yanlısı yöneticilerdir. Enver Paşa hakkında "... Osmanlı İmparatorluğu için en büyük bahtsızlık, dünyanın çok büyük bir savaşa hazırlandığı çağda, böyle bir adamın eline düşmek... Savaş patlarsa Enver, Almanlarla beraber olacak. Çünkü onlara yakın... Daha doğrusu Enver Paşa'nın büyüklük kuruntularıyla ruhundaki yırtıcılık, Alman elçisinin kişiliğine tıpatıp uyuyor." (Yorgun Savaşçı, s. 130) diyerek biraz alaycı ve ironik bir dille onu eleştirir

Batılılaşma, Tanzimat'tan başlayıp Cumhuriyet sonrasında da romancıların üzerinde kafa yorduğu çetrefilli bir konu olmuştur. Kemal Tahir kendi tabirince "batılaşmayı" Batı'nın emperyalist düzenine gönüllü olarak katılmak ve baştan yenilgiyi kabul etmek olarak görür, Batı emperyalizmini ve sömürgeciliğini sert bir dille eleştirir. Ona göre emperyalizmin temsilcileri milliyetini kaybetmiş sermaye çetesidir. Batı kapitalizminin Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurmak istediği barış aslında bir kölelik sistemidir. Batı, emperyalist emellerini gerçekleştirmek için dünyanın bütün düzenini ve kurallarını kendisi belirlemek ister. Bu sömürü düzeninin önünde tek engel ise bağımsız bir Osmanlı Devleti'dir. Batılı insan tarih boyunca gaddarca sömürmüş ve sömürülmüştür. Doğulu insan ise Batılı'nın geçtiği kölelik ve feodalizm bataklığına uğramamış, kişisel hürriyeti için ağır pahalar ödememiştir. Batı'da sınıflara yaptırılan ödevleri Doğulu kurduğu devletlere yüklemiş, kişisel zenginliğin yolunu keserek soylular imtiyazını ve sınıflaşmayı engelleyip sömürülmeyi gevşek tutmuş ve hoşgörü toplumlara meydana getirebilmiştir (Kemal Tahir, 1992, 210-211). Kemal Tahir "Doğulu" insan tipi ve devlet şeklinde ideal örneği *Devlet Ana* romanında "Kerim Devlet" olarak tanımladığı Osmanlı'da bulmuştur. Ona göre Osmanlı'da vakıf kurumları vasıtasıyla halk ihya olmuştur. Bireyler mülkiyetsizdir. Devlet kutsaldır. Osmanlı devlet adamları, halkını sömürmeden bir arada tutabilmiştir. Kemal Tahir, son asırda Anadolu insanının yaşadığı dramı, böyle bir Osmanlı sisteminden sömürgeci bir Batı kapitalizmine geçişe bağlar. Hem Osmanlı'nın son döneminde hem de Cumhuriyet Türkiye'sinde taklide dayalı batılılaşmanın kendi zenginlerini yetiştirmeyi amaçladığını iddia eder. Ona göre bir soyguncu ve sömürgeci çetesi olan Batı'yı takip etmek kısa yoldan soygunculara katılarak soyguncu olmaya çalışmak anlamına gelir (Kemal Tahir, 1992, 161-163). *Yol Ayrımı* adlı eserinde de bilge kahramanı Dr. Münir Bey aracılığıyla Tanzimat'tan itibaren gündemden hiç düşmeyen Doğu-Batı ikilemini dile getirmiştir. Dr. Münir'e göre "Batılılaşma" yanlış anlaşıldığı için Osmanlı'yı kurtaramamıştır. Batıcılık, Cumhuriyet Dönemi'nde de devleti güçlendirmeye değil zengin yetiştirmeye yaramıştır. Cumhuriyet çocuklarının gözlerini zaferde açtığı düşüncesi avuntudan ibarettir. Umulmadık yerlerde beklenmedik yenilgilerle karşılaşmak elzemdir. Batıcılık düşüncesini yazar şöyle açıklar: "Biz, Batı'yla er-geç, ister istemez hesaplaşmak zorundayız! Bunu gerçekten yapmadıkça, Batı'ya hizmet teklif etmedikçe belayı başımızdan defleyemeyiz!.." (*Yol Ayrımı*, 237).

Yorgun Savaşçı'da yazarın ikinci grup subaylara dâhil ettiği Dr. Reşit Bey, kıyıcı ittihatçı kodamanlardandır. Bekirağa bölüğüne hapsedilince arkadaşları tarafından kaçırlır. Yüzbaşı Cemil'in evine sığınacakken polisler tarafından yaralanır. Dr. Reşit yakalanacağını düşünerek bir kurşunla intihar eder. Kıyıcı subayların temsili karakterlerinden bir diğeri Patriyot Ömer'dir. Sürekli kovalanır. Kıyıcı bir adam olan Patriyot Ömer'in bütün ömrü öldürmekle geçmiştir. Vatanın kurtuluşu için yeni bir cemiyetin kurulmasını, başına da Enver Paşa'nın geçmesini ister. Kemal Tahir'in romanlarında kaçma ve kovalamaca sahneleri aksiyonu sağlarken ortaya çıkan dramatik tablo daha düşündürücüdür. Çünkü Kurtuluş Savaşı'nda sırt sırta vermiş kahramanlar Cumhuriyet'ten sonra otorite kavgasına girmişlerdir. Kaçan da kovalayanda aynı ülkenin vatandaşı iken buradaki dramı Kemal Tahir, Cumhuriyet sonrası ortaya çıkan siyasi gelişmelere bağlar. Ona göre kapitalizmin etkisine giren yeni rejimin adalet ve otorite paylaşımında sorunları vardır.

Yorgun Savaşçı'da hasım güçler vatan savunmasına ve Kuvayımilliye'ye karşı çıkan hain tiplerdir. Onlar için her şey çıkar, para ve makamdan ibarettir. Kuvayımilliye'yi yanlış tanıyan Naili, Mustafa Kemal'i yok etmek için hazırlanan bir orduya katılacağını söyler. Aynı eserde Neşet Bey ve Mehdi gibi tipler menfaatlerine ters olduğu için Kuvayımilliye'ye karşı çıkarlar. Ankara'dan gelen emir üzerine Şeyh Anzavur ayaklanmasını bastırıp sonrasında vatana ihanet eden Çerkez Ethem, yazarın sert eleştirisine maruz kalmış bir çete reisidir. Yüzbaşı Cemil ve arkadaşlarını kovmaya çalışan Akhisarlıları dize getirmiş ve Yunan bayraklarının indirmiştir. Ancak padişaha ferman gönderecek kadar gurura kapılan Çerkez Ethem, Kuvayı Milliye güçleri ile anlaşamayınca Yunanlılara sığınır. Gâvur Efe romanın en gaddar ve en şeref yoksunu adamıdır. Dini sömürünün temsili tiplerinden olan Nizamettin Hoca'nın hizmetkârlığını yapar. Kadın ticareti dâhil her türlü bulaşık işte parmağı vardır. Çerkez Ethem kendini ispatlamak ve etrafa korku vermek için, Gâvur Efe'yi astırır.

Kemal Tahir, birçok eserinde bireyin dramından yola çıkarak toplum meselelerine temas ederken *Kurt Kanunu*'nda kahramanların "iç çatışmaları ve çelişkileri" toplumsal sorunların önüne geçer.

Kovalamaca, güven eksikliği ve otorite kavgası ruhsal çatışmalara neden olur. Romanın başkahramanı Kara Kemal kendini kaçarak müdafaaya çalışırken bir taraftan da yaptıklarını eleştirir, ruh dünyasında şiddetli çatışmalar yaşar. Emin Bey bir "sorumluluk" duygusu içinde Kara Kemal'i eve alır ancak yaptıklarından çoğu zaman pişmanlık duyar. Gazeteci Murat dürüst bir gazeteci profili çizer fakat Kara Kemal'in ölüm esnasında gülümsediğini söyleyerek yalan haberde bulunur. İttihatçı Kara Kemal ve Emin Bey yazarın bu döneme ait siyasi düşüncelerini açıklarlar. Kara Kemal I. Dünya Savaşı'na girmeyi bir felaket sayarken Cumhuriyet yönetiminin bazı uygulamalarını eleştirir. Halkın üretim ve tüketimde örgütlenmesi gerektiğine inanır. Liberal sistemi ise baş belası olarak görür. İttihatçıların mücadelesini yazar, Kara Kemal'in ağzından şöyle açıklar: "... Tarihin örneğini yazmadığı kurtlar boğuşmasına girip yenik düştük. Kurtlukta düşeni yemek kanundur." (Kurt Kanunu, s. 319) Bu romanda kahramanların hareket noktası "sorumluluk"tur. Kara Kemal kendini sorumluluktan kurtaramadığı için siyasetten sıyrılamamıştır. İmparatorluğu kurtarmak için siyasi cinayetlerin işlendiğini itiraf eden Kara Kemal cümlesini şöyle bitirir: "...Biz ittihatçılar için en büyük felaket ne oldu bilir misin? İmparatorluk yıkıldıktan sonra yeni bir ideal bulamamak." (Kurt Kanunu, s. 294). Yazarın düşüncelerini baştan aşağı temsil eden emekli maliyeci Emin Bey; sorumluluk korkusu ile evlenmemiş, sorumluluk korkusu ile ittihatçılıktan vazgeçmiş, çalıp çırpıma ortak olmamak için sorumluluk korkusuyla emekliye ayrılmış ve sorumluluk korkusu ile ittihatçı arkadaşı Kara Kemal'i evine almıştır. Kara Kemal'in intiharından sonra Emin Bey, İstiklal Mahkemelerinde yargılanır. Perihan'ın son anda mahkemeye gönderdiği mektup onu kurtarır. Emin Bey'e göre insanoğlunun bu dünyada başvurduğu en boş, en umutsuz, en aptal iş sorumluluktan kaçma çabasıdır. "Çünkü sorumluluktan kaçması, insanın kendine ve topluma karşı işleyebileceği en sefil suçtur." (Kurt Kanunu, s. 384).

Kemal Tahir'e göre fikir karmaşasının drama dönüştüğü alanlardan biri de "sol" düşüncenin Anadolu'daki yayılma seyridir. O, Anadolu insanı için çıkış yolunu "sosyalizmde" bulduğu için Avrupa kapitalizmini bunun karşısında en büyük engel olarak görür. Millilik ve yerlilik bakımından Türk solunun komünist rejimleri taklit etmesini "kolaycılığa ve kalıpcılığa" kaçmak şeklinde yorumlar. Gerçeğe ve yerliliğe dayanmayan sosyalizmi reddeder (Kemal Tahir, 1992, 74). *Devlet Ana* adlı romanından da anlaşılacağı üzere köklerini tarihi dönemeçlerden alan yerli bir sistemle sosyalizmi bütünleştirmek ister. Yazara göre Marksist düşünce Türkiye'de tam anlaşılammıştır, Türkiye solu teori ve pratik bakımdan kusurludur ve yerlilikten uzaktır. Kemal Tahir'in "sol" ideolojisiyle zıt düştüğü noktalardan birisi de "Köy Enstitüleri" meselesidir. *Bozkırdaki Çekirdek* adlı romanında devletin geçici politikalarına eğitimi ve köy çocuklarını alet ettiği görüşündedir. Zor şartlarda eğitim hayatını sürdürmek zorunda kalan çocuklar adeta "rejimin kılıcı" olamaya aday yetiştirilmektedir. Yazara göre enstitülerin kurulma amacı buradan Cumhuriyet'in ilkelerini savunacak; hükümetin gören gözü, duyan kulağı ve söyleyen dili olacak adam yetiştirmektir. Marksist romancılar toplumcu gerçekçilikte köylüyü bir çıkış noktası olarak görürken Kemal Tahir bu düşüncüyü sorgular ve olumsuz yönde eleştirir. Yazarın Osmanlı yönetimi hakkındaki ılımlı bakış açısı da Türkiye soluyla zıt kutuptadır. Onun romanlarında bolşeviklik ve komünizmle ilgili de bir hayli yoruma ve düşünceye rastlanılır. *Esir Şehrin Mahpusu*'nda Kamil Bey bolşevikliğe merak salmıştır. Ona göre bolşeviklik, çoğunluk demektir. *Hür Şehrin İnsanları*'nda Rus kızı Tamara, Rusya'da bolşevikliğin sürmesinden şikâyetçidir ve bolşevikliğin insanları fakirleştirdiğini düşünür. *Bir Mülkiyet Kalesi*'nde bolşevik kelimesini ilk defa duyan Mahir Efendi, oğlu Murat'ı "bolşevik" diye çağırır. Bu kavramın ne demek olduğunu marangoz arkadaşı Adil Usta'dan öğrenmiştir. Murat'ın Bolşevik Amca dediği Adil Usta aynı zamanda koyu bir Kuvayımilliyecidir. Adil Usta, Mustafa Kemal'in sonunda zenginler yanında yer alma ihtimalinden korkar. Zenginliğe değil, zenginlerin insanları parayla satın almasına karşıdır. Bolşevikliğin savunucusu Adil Usta, Mahir Bey'in Milli Mücadele'ye katılmasında da önemli rol oynamıştır. Kemal Tahir'in şehir romanlarında komünizmin savunucusu olan karakter ya da tiplerin çoğunlukla Milli Mücadele taraftarı ve Kuvayımilliyeci olduğu ve bazı endişeleri dile getirmelerine karşın Mustafa Kemal'i tam destekledikleri gözden kaçmamaktadır. Yazar kahramanları vasıtasıyla Milli Mücadele ruhu, sosyalizm ve Atatürkçülük arasında bir bağ kurmaya çalışırken Cumhuriyet'in temel ilkelerinden "milliyetçiliği" ise "millicilik" şeklinde farklı bir yapıya büründürür.

Kurt Kanunu ve *Yol Ayrımı* adlı eserlerde otoritenin meşrutiyeti, partilerin çıkarları doğrultusunda hareketleri ve İstiklal Mahkemeleri sorgulanır. Yazar, romanlarının en idealist ve halkçı karakteri olan Selim Nuri'nin mevcut Cumhuriyet otoritesi tarafından cezalandırılmasını sert bir dille eleştirir. *Yol Ayrımı*'nda sarhoş komiser tarafından Selim Nuri'nin komünist olduğu Mustafa Kemal Paşa'nın makam şoförü Dadal Efendi'ye söylenir. Dadal Efendi hemşerisi Selim Nuri'yi kurtaracağını ve ona eziyet edenleri sürdüreceğini iddia ederken onun komünist olduğunu duyunca işinden olma korkusuyla ortadan kaybolur. Çalışkan ve kararlı bir genç olan Selim Nuri'nin, çıkaracağı "Kurtuluş" dergisine kapak olarak "Hürriyet Heykeli"ni koyması, yönetimin dikkatini çeker. Siyasete ve paşaya karşı "isyan hakareti" olarak görülen bu derginin

matbaacı Behram Efendi tarafından basımı reddedilir. Behram Efendi'nin şikâyetinden sonra gözü bağlı olarak sorgulanan Selim Nuri'nin dergiyi çıkarmak için Moskof'tan para aldığı, Çapanoğlu ile ilişkisinin bulunduğu iddia edilir. İşkence neticesinde eli, kolu ve bacağı kırılan genç adama arkadaşı Murat sahip çıkar. Haksızlığın karşısında kükremiş aslan kesilen Selim verem hastalığından kurtulamaz. Yazarın romandaki sözcüsü Murat'a göre Selim'e yapılan muamele "sefil ve bağışlanamaz bir suç"tur. *Hür Şehrin İnsanları*'nda Murat'ın en sadık dostlarından Ertuğrul Hikmet sosyalisttir. Murat ona bazen komünist diye hitap eder. Ertuğrul Hikmet solcu olduğu için "kurt" kelimesini hiç sevmez. Ertuğrul Hikmet, Mustafa Kemal'i bir deha olarak görür. Ancak herkesin her şairi anlayamayacağını ve Nazım Hikmet'in bu memlekete çok faydalı olduğunu söyler. Nazım Hikmet'in şiirlerinin hayranı bu eserde yazarın en ideal kadın tipi olan Fatma'dır. Yine aynı romanda Ertuğrul Hikmet'in rakı sofrasından arkadaşı Muharrir Kadri Bey, sömürüye şiddetle karşı çıkar. Emperyalizmi ve müstemlekeçileri sert bir dille eleştirir.

Kemal Tahir'in şehir romanlarında, "hür ve esir" kavramları toplumun sosyal hayatının sınırlarını belirlerken diğer taraftan bu kavramların tezat durumunun ortaya çıkardığı dram, zihniyet bocalamasının başka bir yanına dikkatleri çeker. *Esir Şehrin İnsanları*'nda İstanbul'un işgali nedeniyle milletin mülkiyeti tehlike altındadır ancak bu insanlar iç dünyalarında hürdür. *Hür Şehrin İnsanları*'nda ise mülkiyet işgalden kurtarılmıştır fakat ruhen millet bir çıkmaza sürüklenmiştir. Çünkü Anadolu insanını bir arada tutan kültür birliği yok olmaktadır. "Esir" bir kavram olarak eskiyi temsil eder, "hür" ise yeninin adıdır. Ancak romanlarda yaşanan bireysel ve toplumsal dramdan çıkarılan neticeye göre eski nesli temsil eden insanlarda en azından bir ümit ve milli bir ruh vardır. Yeni kuşağı temsil eden nesilde ne geleceğe dair güzel hayaller ne de vatanın geleceğini kollayan idealler kalmıştır. *Hür Şehrin İnsanları* yeni nesil gençliğin boy gösterdiği tiplerle ve karakterleriyle Cumhuriyet'in ilk yıllarının insan portrelerini yansıtmaya bakımdan sosyolojiye kaynaklık edecek tipik bir eserdir. Zihniyet bakımından bu nesil, bir önceki kuşakla kıyaslandığında farklı düşünce dünyasına sahiptir. Eski kuşakla yeni nesil arasındaki sürtüşme kimi zaman dramatik bir durum ortaya çıkarır. Yazarın hoş görmediği yeni nesil tiplerin bu romandaki en bariz örneği Ramiz Efendi'nin oğlu Kadir'dir. Kadir insana güven duygusu vermez. Çıkarıcılığını tarafsızlıkla maskeleyemeye çalışır. Menfaati neredeyse oraya yönelir. Avukat Celadet Bey'in yanında staj yaparken onun desteklediği Serbest Fırkaya yakın görünür. Kamil Bey'in kızı Ayşe ile evlenmeye karar verince Kuvayimilliyeci olur. Eski kuşağın temsili karakteri Ramiz Efendi, Kadir'in babasıdır ve Halk Fırkasını desteklemektedir. Kadir, babasının düşüncelerini eski gördüğü için beğenmez. Ramiz Efendi'yi giyiminden ve düşüncelerinden dolayı küçümser. Dürüst değildir, her şeyi onurlu bir köle hırsıyla yapar. Küçük düşürülmekten zevk alır. Romanın başkişisi Murat, avukat kâtipliği yapan yazarın hayatından izler taşır. Soğukkanlı, şüpheli, kavgacı ve sorgulayıcı bir karakterdir. İyilik yapmayı, yardım etmeyi sever. Yapılan haksızlıklara sert bir dille karşı çıkar, yanlışların üzerine korkmadan gider. Toplumdaki adaletsizliği ve sefaleti sürekli sorgular, "millici" ve "Atatürkçü"dür. Bütün bu vasıflar aslında Kemal Tahir'in Cumhuriyet'in yeni neslinde görmek istediği özelliklerdir. Ancak bütün bu olumlu vasıflarına rağmen kendine ait başını sokacağı bir odası dahi olmayan Murat da dağınıktır ve oradan oraya sürüklenmektedir. Kamil Bey'in kızı Ayşe, yazarın yeni nesil ideal kız tipidir. Annesinin iftiralardan dolayı babasına kızgındır. Ancak Saka'nın Naci'den babasının Kuvayimilliyeci olduğunu duyunca sevincinden ağlar, babasıyla gurur duyar. Ayşe zevk ve sefa düşkünü annesiyle sürekli çatışma yaşar. Sonunda annesini terk ederek babasının yanına döner. Birinci kuşağı temsil eden Kamil Bey'in yeni nesil kızına üç öğüdü vardır: Zoru görünce onursuzca kolaya kaçmayacak, namuslu olacak ve parayı çok sevmeyecek.

Yol Ayrımı adlı eserde eski kuşağı temsil eden aydınlardan Kuvayı Milliyeci Ramiz Efendi ile Kamil Bey'in düştüğü dram, keskin yol ayrımının kaçınılmaz neticesidir. Tanzimat'ın yeni insan modelinin tüm özelliklerini sahip bu "Millici Abiler" nice ümitlerle ve ideallerle geleceği düşlerken Cumhuriyet'ten sonra büyük bir hayal kırıklığı yaşamışlar, yakın çevrelerinin romantiklik suçlamalarıyla adeta eskiyip gitmişlerdir. Çünkü onlar yalnız, yorgun ve ümitsizdirler. Cumhuriyet sonrasında toplumun ayak uydurmaya çalıştığı emperyalist düzen onları hayal kırıklığına uğrattır ve geri plana iter. Yazara göre milli kahramanlarının hayal kırıklığında, Cumhuriyet'ten sonraki hızlı batılılaşmanın ve kapitalist sisteme adapte olmanın büyük etkisi vardır.

Esir Şehir dizisinde Fuat Bey, Ramiz Bey ve Kamil Bey gibi millici tiplerin eşleri veya çocukları arasında yaşadığı çatışma; millilik ile yabancılaşmanın karşı karşıya gelmesinden kaynaklanan garip bir dramdır. Ramiz Bey'in oğlu Kadir'le, Kamil Bey'in karısıyla, Fuat Bey'in ise hem karısı hem de kızıyla yaşadığı çatışmanın temel nedeni yabancılaşma, yozlaşma ve çıkarıcılıktır. Uzun savaş yıllarının toplum üzerinde meydana getirdiği karamsarlık, bunalım, yalnızlık ve umutsuzluk da aileler üzerinde yıkıcı tesirler bırakmıştır. Karısı kendini terk ettiğinden beri manevi bir çöküntü içine giren yılların uçarı ve şık delikanlısı Fuat Bey kendini iki tercih arasında zorunlu hisseder. Ya silahlanıp Anadolu'dakiler gibi dağa çıkacak ya da

dervişliğe sığınacaktır. Bir müddet bocaladıktan sonra savaş yıllarının sebep olduğu bıkkınlığın da etkisiyle Kadiri dervişi olmaya karar verir. Kuvayımilliyeci Nuh Bey mahpushanede iken karısından boşanır. Yine Kuvayımilliyeci bir öğretmen olan ve Yunan işgaline dair gizli belgeleri Ankara'ya göndermeye yardım ederken yakalanan Ramiz Efendi, Bekirağa bölümünde mahkûm edilmiştir. Karısı Fatma Hanım'ı kaybedince karamsarlığa düşer ve kendini içkiye verir. *Yol Ayrımı*'nda Nazmi Cihangir, dört aylık evli iken Birinci Dünya Savaşı'na katılır. Karısı dile düştüğü için onu boşamak zorunda kalır. Sakarya cephesinde vurulur. Nazmi Cihangir düşmana arkası dönük şehit olmuştur. Zira içerden de vatana ihanet eden birçok düşman vardır. Yani düşman hem içte hem dıştadır. Savaş ortamında ahlaki yozlaşmanın neden olduğu en vahim dramın örneği *Yorgun Savaşçı*'da karşımıza çıkar. Babası Çanakkale'de şehit düşen ve henüz bir mektep çocuğu olan Tayyar parkları kendine mekân tutmuş, yirmi beş kuruşa namusunu satmaktadır. Tanımadığı halde Yüzbaşı Cemil'e oğlancılık teklif eder. Okula gittiğini söyleyerek evden çıkar ancak yapmadığı kötülük ve ahlaksızlık yoktur. Tayyar'ın annesi Hüsniye de randevu usulü çalışan, içki âlemlerinde şarkı söyleyen düşkün bir kadındır.

Kemal Tahir'in bazı romanlarında savaş ortamının, Türk askerini psikolojik bakımdan olumsuz yönde etkilediği hatta onları intihara sürükleyecek kadar şahsi bir dramın içine ittiği görülmektedir. Ancak yazarın bu dram sahnelerini anlatırken amacı Türk askerini veya vatan savunmasını olumsuz yönde eleştirmek değildir. Tam tersine vatani için canını esirgemeyen askerimizin göze aldığı büyük fedakârlıkları ortaya koymayı amaçlamıştır. *Esir Şehrin İnsanları* adlı eserde; Çanakkale'de, Filistin'de kahramanca savaşan ve henüz yirmi bir yaşında olan Mehmet Ali vapurun burnunda kafasına bir kurşun sıkarak intihar eder. O, Yunanlıların insafsızca katliamını ve İstanbul'un işgalini kaldıramamıştır. Şehit olamamak gururuna dokunmuş bu yüzden intihar etmiştir. *Bir Mülkiyet Kalesi*'nde Kâtip Selim, Kafkasya'da donarak ölen asker arkadaşlarını hatırladıkça üzülür, sonunda verem hastası olur. Bir hafta içinde Mahir Efendi'nin gözleri önünde ölür. Ardında dul kadın ve iki çocuk bırakır. Aynı romanın talihsiz kahramanı Çinelî Yusuf, Yunan taarruzunda soğuktan, hastalıktan, açlıktan kan kusarak şehit olmuştur. *Yorgun Savaşçı* adlı eserde Sarıkamış'ta birçok arkadaşını soğuktan kaybetmiş olan Teğmen Selim'in savaştan laf açıldığı zaman sınırları bozulur. Titremeye başlar. O, savaşın istemsiz olarak ruhunda hastalık meydana getirdiği Türk askerlerindedir. Çanakkale ve Galiçya cephesinde savaşan Binbaşı Nuri'nin ağlamaklı bir çehresi vardır. Filistin cephesinde savaşırken askerlerin perişan durumuna şahit olmuş, o günden beri yüzü hiç gülmemiştir.

Kemal Tahir hem bireyin iç dünyasına hem de bireyin toplumla olan münasebetine ekonomik temeller üzerinden bakar. Kurtuluş Savaşı'nda Batılı emperyalist güçlere karşı zorlu bir mücadele verildikten sonra Cumhuriyet Dönemi'nde hükümet tarafından ülkenin batılılaşma ve modernleşme bahanesiyle sömürüye açık hale getirilmesini milleti adına yaşanan hazin bir dram kabul eder. Cumhuriyet'in ilk yıllarının anlatıldığı *Yol Ayrımı*'nda, bir eğitimci olarak hayatını sürdüren Kuvayımilliyeci Ramiz Efendi karsısının kanser hastalığına çare bulamayınca kendini içkiye verir, maddi yönden perişan vaziyete düşer. Ramiz Efendi'nin üstüne elbise alabilmek için karısı Fatma Hanım'ın yatak takımı ve bohçası antikacıya iki yüz elli liraya satılır. Otuz sekiz lirası ile Ramiz Efendi'ye ayakkabı ve elbise alınır. Yeni elbiseler Ramiz Efendi'nin eskimiş, çökmüş kişiliğini zerrece değiştirmez. Ancak oğlu Kadir, babasının giyim ve kuşamından dolayı artık çevresinden utanmayacaktır. Bu dramın en acı yanı, otuz sekiz liraya Kadir'in baba onurunun kurtulmuş olmasıdır. Burada Ramiz Bey'in düştüğü şahsi dram özellikle vurgulanmaktadır. Kuvayımilliyeci Fatma Hanım'ın ölmesiyle Ramiz Efendi milli vasıflarını ve bütün ideallerini kaybeder. Zira Cumhuriyet'in kapı araladığı kapitalist rejim onun sıkıntılarını çare olamamıştır. Fakirlik ve sefalet yalnızca eski nesilde değil yeni nesil gençlerde de görülür. *Yol Ayrımı*'nda dergi işleriyle uğraşan Selim Nuri, evi olmadığı için Cambaz Kadı Medresesinin hücrelerinde kalmaktadır. *Hür Şehrin İnsanları*'nda Cumhuriyet sonrası ekonomik politikası gerçekçi bir çizgide ele alınırken CHP politikasının başarısızlığı eleştiri konusu olur. 1930'lu yılların İstanbul'unun anlatıldığı bu eserde insanlar daha özgürdür. Ancak işgalin baskısından kurtulan hür şehrin insanları bu sefer de yeni sıkıntıların içinde debelenmektedir. Kişilerin hayatını derinden sarsan işsizlik, yoksulluk ve ekonomik kargaşa toplumsal bir drama dönüşmüştür. Henüz yirmi yaşlarında olan Murat işsizdir. Kahveden çıkamaz. Yırtık ceketi ve kolu aşınmış gömleğiyle tam bir sefalet içindedir. Annesinin mezarından dahi haberi olmayan Murat bir kiraathanenin üst katında yatıp kalkmaktadır. Hamdi Bey'in aracılığı ile avukat bürosunda düşük maaşlı bir iş bulur. Annesinin gelinlik bohçasını satarak üzerine elbise ve ayağına ayakkabı alır. Hürriyet aşığı Murat, ayda otuz beş lira için sürüklediği elindeki çanta ile işe giderken yine kahve üzerindeki pis odanın ve açlığın kendini beklediğini düşünür, hürriyetten bahsettiği için utanır, öfke ve hicaptan kıpkırmızı olur. Murat'ın kendi kendine sitemi Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında bir gencin yaşadığı dram bakımından kayda değerdir. Ancak yazarın bu cümleler arasına sakladığı mesaj daha dikkat çekicidir: İstanbul artık hürdür

fakat yıllardır savaşların cenderesinde ezilen bu milletin hür sokaklarda mutlu yürüyebilmesi için ekonomik bağımsızlığına kavuşması ve yoksulluktan kurtulması şarttır.

b) Siyaset Ahlakında Yozlaşma

Kemal Tahir, şehir romanlarında siyasi ve sosyal konulu tezlerini şahıslarının yaşam tarzı ve konuşmaları üzerinden okuyucuya iletir. Siyaset konusunun en yoğun işlendiği roman, *Yol Ayrımı*'dir. *Yol Ayrımı* çok partili hayata geçiş denemelerinin sancılılarıyla doludur. İktidar ile muhalefet arasındaki otorite savaşında halk etkisizdir. Yazar hem yeni partiyi kuranların hem de kurduranların siyasi amaçlarını sorgular. Serbest Fırkanın kuruluş hadisesi, demokrasinin ülkeye yerleşmesi konusunda mevcut yönetimin sorgulandığı bir sınav olarak romana taşınır. *Kurt Kanunu* adlı eserinde suikast bahanesiyle ittihatçıların hiç yargılanmadan tasfiye edildiğini belirten yazar, *Yol Ayrımı*'nda da yeni bir parti kurulma bahanesiyle muhaliflerin tasfiye edildiğini düşünür. Ona göre siyasi sahadaki ahlaki yozlaşma da Serbest Fırka denemesinin başarısızlığına neden olmuştur çünkü Serbest Fırkaya üye olanların çoğu menfaatçidir. Gösterişe düşkün, çıkarıcı ve kendini her yerde "kodoş" olarak takdim eden avukat Celadet Bey maddi beklentilerini kolaylaştırmak maksadıyla Serbest Fırkayı destekler. Büyük işlerini Ankara'da kolayca halletmek için yabancı uyruklu kadınları kullanmaktan çekinmez. Yazarın "şirret bir adam" olarak tanıttığı okullu subaylardan Celadet Bey, İttihatçıların ürkütücü teşkilatı mahsusasında çalışmış, birtakım bulaşık işlere girip çıkmıştır. Kadın düşkünü hovarda bir adamdır. İstanbul'un bütün serserileriyle iş tutar. En ileri mason biraderlerdendir. Masonluğunu dahi körpe kızları kandırmak için kullanır. Kadir gibi bazı Serbest Fırkacılar ise ikiyüzlüdür. Kadir sevdiği kızla yakınlık kurmak için kendini Kuvayımilliyecilerden gösterir. Aynı eserde karısı Nermin'i hastabakıcı kadınla aldatan Lütfü Bey olumsuz bir tip olarak yine Serbest Fırkacıdır. Bir de partinin programından hiç haberi olmadığı halde Tango Ömer gibi Serbest Fırkanın ayak işlerini yapanlar vardır. Dadal Efendi ise yeni parti hakkında hiçbir şey bilmeyen ama çok şey bildiğini zanneden tiplerdendir. Serbest Fırkayı telaffuzda zorlanan Dadal Efendi, her tarafa "selbeslik" geleceğini iddia ederek yeni parti hakkında tuhaf yorumlarda bulunur. Burada yazarın toplumsal bir dram olarak gördüğü asıl mesele; halkın ülkeyi dolayısıyla kendini yönetecek partilerden haberdar olamamasıdır. Bütün demokratik girişimler üstte başlar ve yine üstte biter. Hâlbuki demokratik bir çözüm olacaksa bu halkın arasından başlamalıdır. Yazar, mevcut yönetimi eleştirilerine rağmen hangi partiyi niçin desteklediğini romanda sözcü karakteri Murat aracılığıyla aktarır. Murat hürriyet düşkünü olduğu için Serbest Fırkayı kabul etmez. "*Baskı rejiminden çıkar sağlayan rezillerle, namussuzlarla aynı safta görünmek... Düşündüm, hayır... Bana lazım olan hürriyet Fethi Bey'in getireceğini söylediği hürriyet değil... Bu hürriyet "Bırak yapsın, bırak geçsin" hürriyeti... Türkçesi: Sopaları, taşları bağlayıp kuduz itleri serbest bırakmak hürriyeti... Halk partisi içinde hürriyeti istiyorum ben... Güçleri madrabazlıktan, kişisel çıkarıcılıktan çekip Kuva-yı Milliye devrimciliğine getirecek hürriyet... Hırsızları, madrabazları yok edecek hürriyet... Devrimleri halka mal edecek hürriyet"* (*Yol Ayrımı*, s. 89).

Hür Şehrin İnsanları'nda Serbest Fırka meselesi yine gündemden düşmez. Kimi çıkarları kimi işe girmek için Serbest Fırkalı olmuştur. Trende otobüste fırkacılık konuşulur. Yazarın temsili karakteri Murat, hem komünizmin dünya görüşünü savunur hem de koyu Atatürkçüdür.² Her şeye rağmen Mustafa Kemal'i ve Cumhuriyet Halk Fırkasını destekleyeceğini ısrarla vurgular. Murat ile komünist olduğu söylenen Selim Nuri'nin Halk Partisini desteklemesi, yazarın sol görüşle Atatürkçü zihniyeti birleştirme gayretlerinin bir neticesidir. O, bu zihniyette bir gençliği arzu eder. Murat'ın şair arkadaşı Ertuğrul Hikmet ise Halk Partisini kubura düşen bir topa benzetir, Mustafa Kemal'i çok sevmesine rağmen bu yüzden Serbest Fırkayı seçmiştir.

Kemal Tahir, Cumhuriyet sonrası izlenen siyasetle ülkenin ekonomisinin dışa bağımlı hale geleceğini, zenginler sınıfı oluşturulurken halkın ezileceğini, devlet otoritesinin sömüren zengin sınıfa mahkûm olacağını düşünür. Bunun yerine o, halkçı üretim ve tüketime gerçekleştireceği yerli bir yapıyı savunur. *Kurt Kanunu*'nda buhranlı bir dönemin tehlikeleri içinde kıvranan ittihatçıların tasfiyesi, yaşam mücadelesi ve Cumhuriyet Dönemi ekonomik gelişmeler anlatılır. Milli ekonomi modeliyle yazarın bakış açısını açıklayan Kara Kemal, İzmir İktisat Kongresi neticesinde Cumhuriyet yöneticilerinin emperyalist Batı politikalarından bağımsız hareket edemeyeceği iddiasında bulunur. İttihatçıların siyasi tavırlarını da sert bir

² Kemal Tahir'in bir dönem sohbetlerinde savunduğu düşüncüyü Bozdağ şöyle aktarır: "*Ben komünistlikten 16 yıl ceza aldığım zaman bile, Marksizmi doğru düzgün bilmiyordum. Bizim o zamanki komünistliğimiz bildiğiniz Nazım Hikmet komünistliği canım... Trum trum trum... Atatürk devrimciliğinin bekliliğini de kimseye kaptırmazdık. Atatürk'ün aleyhine konuşanın ağzını yırtabilirdim.*" (Bozdağ, 2003, 82) Ancak romanlarındaki şahıslar vasıtasıyla yerli ve milli tipler geliştirme gayreti, Osmanlı yönetimini kapitalizmin karşısında bir model gören "Kerim Devlet" anlayışı nedeniyle Marksistler, Kemal Tahir'i "sağcılık yapmakla" suçlamışlardır. (Belge, 2014, 176) Kemal Tahir, solculuğu ve Marksizm'i de sorgulayarak toplumcu gerçekçi edebiyatı farklı bir çizgiye çeker. Yazara göre Türkiye'de sosyalistler halk gerçeğine inemediklerinden halktan uzaklaşmışlardır. Her yenilik halkla onların arasını açmıştır. Türk sosyalizmi kusurludur. 1920 ve 1950 yılları arasında Türk sosyalist hareketi üzerinde Stalinçi bir baskı vardır. Sosyalist düşüncenin tarihi gerçeklerle bütünleşmesi gerekir. Milli meselelerden uzak sosyalizm olamaz. Türk sosyalist ideolojisi, Marksizm'in en kaba sloganlarıyla yetinmiş, önünü arkasını bilmediği sloganları yerli yersiz kullanmıştır. (Kemal Tahir, 1992, 50-59)

dille eleştiren yazara göre hiç kimse hiçbir iyi niyetle; paşaya, beye, ağaya, sultana veya papaya sığınmakla kişisel sorumluluğundan kurtulamaz (Kemal Tahir, 1989, 67-68). Hâlbuki ittihatçılar gücü ele geçirince bu sorumluluk duygusunu unutmuşlar, zorbaca tutumlarıyla halktan uzaklaşmışlardır.

İzmir suikastı ittihatçılarla halkçıların siyasi arenada yaşadığı çatışmanın gün yüzüne çıkmış hâlidir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında siyasi arenada çıkar ilişkilerine dayalı kavgalar ülkenin liderine suikast düzenlemeye kadar uzanır. Yazar suikast ile ilgili düşüncelerini halkçılardan Murat vasıtasıyla açıklar. Gazeteci Murat işinde ilerlemek ve para ödülü almak için ittihatçıları haber konusu yapar. O, ittihatçıları suçlu bulur. Çünkü suikast haksızdır ve memleketeye zarar vermeyi amaçlamaktadır. Zira baskın yapanlar Mustafa Kemal'den daha iyi bir sistem getiremeyeceklerdir. Kemal Tahir, İzmir suikastını haksız görünürken ittihatçılara tek bir pencereden bakmaz. *Yorgun Savaşçı*'da olduğu gibi gerçekten samimi, Milli Mücadele'ye destek çıkmış ittihatçılar yanında *Kurt Kanunu*'nda yanlış yola sapan ve siyasi yozlaşmaya sebep olan ittihatçılar da vardır. Yazar İzmir suikastına adı karışan ve ittihatçı olduğu söylenen kişileri en olumsuz ifadelerle anlatır: Babıali baskınının da temel direklerinden olan başkomitacı, suikast sorumlusu Abdülkerim; kolayca adam öldürür, yazarın deyimiyle "bir köpek balığı kadar" kıyıcıdır. Onun suikastçılardan haberi vardır. Ziya Hurşit'in kendilerini ele vermeyeceğini düşünürken tam tersi olur. Ziya Hurşit yakalanınca Sarı Paşa'nın karşısında bütün suçunu itiraf eder. Abdülkerim hayal kırıklığına uğrayarak cüzzamlı hastalar gibi debelenir. Semra Hanım'ın çiftliğinde iken halkçılardan Şaban Efendi'yi öldürerek Kara Kemal'i Emin Bey'in evine kaçıtır. İzmir valisine özel hafiyelik yapan Giritli Şevki, kaçakçılık yaparak geçimini sürdürmektedir. Mustafa Kemal'e hazırlanan suikastı siyasi polise haber verir. Hâlbuki suikastçılar ona güvenmektedir. Jandarma subaylarından Laz İsmail, suikastın tertipçilerindedir. Eserarı Laz İsmail için adam öldürmek tavuk kesmekten daha kolaydır. Yazar onu bir "engerek yılanına" benzetir. Sarı Efe de suikastçılardandır. Kuvayimilliyeye taraftarı gibi görünmesine karşın devletten aldığı aylığı az bulmuş, düzeni değiştirmek istemiştir. Suikast başarılı olamayınca İstanbul'a kaçar. Yazarın "Çirkef bir ırz düşmanı" şeklinde tanıttığı Sarı Efe para düşkünü bencil ve çıkarıcı bir adamdır. Suikastın planlayıcılarından Şükrü Bey, Milli Eğitim Bakanlığındaki görevinden uzaklaştırılınca Ankara tarafından hakkının yenildiğini düşünür. Suikast başarısız olunca o da idam edilmiştir. Suikastın yöneticisi Ziya Hurşit, Allah'a, peygambere inanmayan kumarbaz bir adamdır. Arkadaşlarını ele vermeyeceğine yemin etmiş ancak yakalanınca hepsini jurnallemiştir.

III. SOSYAL HAYATTA YAŞANAN ÇATIŞMALAR

Kemal Tahir, doğrudan tezli roman yazmaz ancak onun kafasındaki tezler, toplumsal drama sebep olan meselelerin gözlem gücüyle izah edilmesi şeklinde ortaya çıkar. Eserlerinde toplumun her katmanına inerek adeta sosyolojik bir tablo çizer. Onun romanlarında ideal veya idealist tipler de pek yoktur. Realist bir dünyanın içinde zikzaklar çizen şahıslar; hataları, çelişkileri, pervasızlıkları ve tutarsızlıklarıyla sağa sola savrulurlar. Bu savrulma ve çelişkileri birkaç başlık altında ele almak mümkündür.

a) İş Ahlakı ve Adalette Yozlaşma

Yazara göre sosyal hayatta bir şahsiyetin en belirgin özelliği "sorumluluk" duygusudur. Birey topluma, toplum da bireye karşı sorumludur. İş sorumluluğu ise bir toplumu ayakta tutan yegâne unsurdur. İmparatorluğun yıkılıp yeni bir devletin kurulduğu geçiş döneminde ekonomik siyasi ve sosyal karmaşa bütün zorlukları beraberinde getirirken bir de esnaftan memura kadar birçok iş alanında yozlaşmanın görülmesi, yaşanan toplumsal dramın derecesini bir hayli arttırmıştır. *Hür Şehrin İnsanları*'nda Celil Bey, avukat bürolarındaki dalaverenin nasıl döndüğünü göstermesi bakımından yazarın eleştiri oklarını üzerinde toplar. Su tesisatı yapan bir Fransız şirketinin Ankara'daki işlerini otuz bine halletmek için araya düşkün kadınları sokan Celil Bey, vekile teklif ettiği Rus kızı Tamara sayesinde hedefine ulaşır. Üstelik yaptığı bu ahlaksızlıkta kendini yüzde yüz haklı görür. Namussuza namussuz yaklaşmak gerektiğini iddia eder. Kendini samimi arkadaşlarına "kodoş" diye tanıtır. Aynı eserde Hamdi Bey, ne iş yaptığı belli olmayan gayriciddi bir adamdır. İnsanların ceplerinden kalem ve ipek mendil çaldığı söylenir. Yazar bu romanında sadece Türklerin değil yabancıların iş dünyasından da bahseder. Kırk yaşlarında olan Madam Karazof, Bulgar mühendisi ile ortak şirket kurmuştur ve güzelliği sayesinde malı ucuza alıp pahalıya satabilmektedir. Mösyö Samoil atmış yaşında ihtiyar bir Yahudi'dir. İlk bakışta fakir bir insanı andırmasına karşın sayılı zenginlerdendir. Ona göre gerçek marifet parayı kazanmak değil, tutmaktır. Bu uyanık tüccar kahvaltısını bir kuru simitle yapar. Herkes başının çaresine baksın, altta kalanın canı çıksın mantığıyla hareket eder. Ona göre zenginlerden alıp fakirlere verelim mantığı komünist, bolşevik ve sosyalistler için geçerlidir. İş ahlakının bozulmasında etkili olan diğer şahsiyetler ise devlet memurlarıdır. Devlet memurlarının içine düştüğü sefaletin en bariz örneği *Hür Şehrin İnsanları*'nda Tufan Bey'dir. Memurların yüz karası Tufan Bey tahliye için gittiği evde güzel kadın varsa, yakınlaşma karşılığında borçları siler. Maaşı dışında haksız gelir sağlar.

Yazarın iş ahlakı ve sorumluluğu ile paralel ele aldığı konularından biri de “adalet” mekanizmasıdır. Osmanlı'nın son döneminde başlayan ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında çok partili sisteme geçiş denemeleriyle devam eden siyasi kargaşanın adaletle yansımaları olumsuz sonuçlar doğurur. *Esir Şehrin İnsanları*'nda İşgal güçlerinin baskısıyla İstanbul hükümeti tarafından mahkûm edilen aydınlar, fikirlerinden dolayı hapsedilmiş siyasi suçlulardır. Yazara göre Suat Bey gibi mahkûmlar suçsuzdur ve vatanperverdir. Aynı şekilde İhsan Bey, Ramiz Efendi ve Kamil Bey de mahkûm edilmiştir. İhsan Bey yedek subay olarak harbe katılmış, Kuvayımilliyeci olduğu anlaşılınca on yıl kürek cezasına çarptırılmıştır. O, vatani uğruna mahkûm edildiği için mutludur. Tek üzüntüsü Kuvayımilliyeye destekleyen dergisini çıkaramamaktır. İhsan Bey, mahpushaneye girince karısı Nedime Hanım dergiyi devam ettirir. *Esir Şehrin Mahpusu*'nda Kamil Bey, mahkemeye çıkarıldığında adalet sarayının hâlini görünce Osmanlı'nın son dönem adaletindeki yozlaşmaya yakinen şahit olur. Mahkemeler işgal güçlerinin tesiri altındadır.

İş ahlakında ve adalette yozlaşma Cumhuriyet'in ilk yıllarının anlatıldığı *Yol Ayrımı* adlı eserde farklı boyutlarda devam eder. Millet haklarını arayacak avukatların hak ve adaletten sapmaları dramatik bir durum ortaya çıkarır. *Hür Şehrin İnsanları*'ndaki Celil Bey'in devamı niteliğinde bir tip olan Avukat Celadet Bey, Ankara'daki resmi işlerini yabancı uyruklu kadınlara bir meta gibi kullanarak halleder. Avukatların çalıştığı bürolarda gayriahlaki her türlü dalavereler dönmektedir. *Yol Ayrımı*'nda lakabı kodoş olan Antikacı Hacı Halim Efendi esnafıktaki üzerine toz kondurmazken Fatma Hanım'ın antika yatak odasını ucuza kapatmak için her türlü hileye başvurur. Altın işlemeli bohçayı hemen saklamış, abdesti üzerine yalan yere yemin etmiştir. Yine aynı eserde basımevi sahibi Matbaacı Behram Efendi'nin parasını aldığı halde Selim'in çıkardığı edebiyat dergisi “Kurtuluş”u basmak istememesi iş ve siyaset ahlakının nasıl birbiri içine girerek yozlaştığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Oğlancısı olduğu söylenen Behram Efendi sürekli sarhoştur. Selim Nuri'nin “sarayları Darülfünun öğrencilerine yurt yapmalı” düşüncesini tehlikeli bulur. Behram Efendi'nin şikâyeti üzerine Kurtuluş dergisini çıkarmak isteyen Selim Nuri adaletsiz bir sorgulamaya tabi tutulur, ardından acımasız bir işkenceye maruz kalır. Bu, adalet bakımından toplumun şahsiyet bakımından Selim'in en acı dramı olur. Selim eli, kolu, bacakları ezilmiş bir şekilde taşlıkların üzerinde bulunur. Yazarın romandaki sözcüsü Murat, Bütün bu yapılanları “*en akıl almaz alçaklık, en korkunç aptallık, sefil ve en bağışlanamaz bir suç*” (*Yol Ayrımı*, s.220) olarak görürken emniyet güçlerini ve adalet makamlarını sert bir dille eleştirir. Çoğu romanında idealize bir karakter ortaya koymayan yazar bu eserinde Selim Nuri'yi idealist bir kahramana dönüştürür. Bir şehit çocuğu olan Selim Nuri, Anadolu'dan İstanbul'a gelmiş, Atatürkçü, Halk Partili, Kuvayımilliyeci, Cumhuriyetçi ve ileri düşünceli bir aydındır. Yazara göre aydın bir genç olarak Selim Nuri'nin ölümü ülkenin geleceğini emanet edeceği dürüst ve namuslu gençlerin kaybı demektir. Bir halk çocuğu olan bu genç adam komünistlik suçlamaları nedeniyle dönemin otoritesi tarafından cezalandırılmıştır. Kemal Tahir'in bu romandaki kurgusu yine tezatların ortaya çıkardığı dramatik tablolarla doludur. Çünkü halkçı ve Atatürkçü olduğu söylenen Selim Nuri yine aynı düşünceye sahip otorite tarafından cezalandırılmaktadır. Burada yazar, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki adalet mekanizmasını eleştirirken bir taraftan da Marksist düşünce ile Cumhuriyetçi ve Atatürkçü ideolojiyi yan yana getirmeye çalışmakta ancak bunda başarısız olduğunu kendi kahramanının yaşadığı dram üzerinden itiraf etmektedir.

Mütareke Dönemi'nin bir panoramasının çizildiği *Yorgun Savaşçı*'da ülkenin yönetimi kimin elinde belli değildir. İktidarın zayıf olduğu bu yıllarda çok fazla istismar edilen konulardan biri de adalettir. Her komutan veya çete reisi kendine göre ceza kesmektedir. Çerkez Ethem gibi çete reisleri istediği yerde istediği adamı astırırken Yarbay Kasap Osman gibi direnişçi subaylar da kafasına göre ceza vermekte, ittihatçılar halka karşı sert ve kıyıcı davranmaktadır. Kasap Osman, padişahın çiftliğindeki koyunlara el koyarak orduyu besler. Her sorunu “adam asarak” halledeceğini düşünür. Alay komutanlığı içinde kendine göre bir mahkeme kurmuş, suçluların cezasını kendi eliyle vermiştir. Alayın çalınan mallarını gören ama söylemeyen Çoban Recep'i, eşkiyaya hizmet eden Süleyman'ı, Casus Ziyaeddin Efendi'yi kendi hükmünce astırır.

Kurt Kanunu'nda romanın temel esprisi olan “Kurtlukta düşeni yemek kanundur.” felsefesi, bu döneme hâkim olan adalet anlayışını yazarın hem ironik hem de dramatik bir üslupla anlatmasından başka bir şey değildir. Adaletin ve toplumsal düzenin sağlam olmadığı toplumlarda “Kurt Kanunu” geçerlidir. Güçlü olan taraf güçsüz olan tarafı adalet ve hukuk tanımaksızın istediği gibi ezme hakkına sahip olur. Eline geçirdiği otoriteyi kendi menfaatleri için kullanır. Yazar bu eserinde Cumhuriyet'in ilk yıllarının adalet mekanizmasını özellikle de İstiklal Mahkemelerinin uygulamalarını, başkahramanı Kara Kemal vasıtasıyla sorgular. Kara Kemal suçu olmadığı halde kovalanan ve ölüme yollanan bir düşünce ve siyaset adamıdır. Esnaf birliklerinin kurucusu olduğu için halk tarafından sevilmiştir. Suikasta adının karıştığını duyunca yakalanma korkusuyla gizlenmek için ilk önce Semra Hanım'ın çiftliğine sığınır. Kara Kemal, Mustafa Kemal ile daha önceden tanışmıştır ancak İstiklal Mahkemelerine güvenmediği için teslim olmak istemez.

İstiklal Mahkemeleri ona korkunç bir ürperti verir, adaletli davranılmayacağı kanısındadır. Teslim olmayışını arkadaşına şöyle açıklar: "... Bir toplum düşün ki onda adam öldürmeye hem de çoğu suçsuz adam öldürmeye siyaset deniyor. Bu yüzden bizde yiğitliğin on şartı vardır: Dokuzu kaçmak, biri hiç görünmemektir. Anladın mı neden teslim olmak yazılı değildir bizim kitapta? Bizde kurtuluş; teslim olmak zorunda kalacağın yere düşmemektir." (Kurt Kanunu, s. 285). 19 Haziran 1926 tarihli gazetede suikastçıların tutuklandığı açıklanır. Suikasta adı karışan ittihatçılar birer birer yakalanır. Kara Kemal, yurt dışına kaçıp kurtulmayı düşünür. Fakat İngilizler de sığınmayı kabul etmeyince Emin Bey'in evine sığınır. Bu arada emniyet güçleri evin etrafını sarmıştır. Kara Kemal yakalanacağını anlayınca tek kurşunla intihar eder.

b) Kültürel ve Dini Yozlaşma

Milleti bir arada tutan milli değerlerin en başında inançlar gelir. İslâm dininin asırlarca bayraktarlığını yapan Türk milleti bu dinin harcıyla yoğrulmuş, Kurtuluş Savaşı'nda vatani bu dinin manevi hazziyle düşmandan temizlemiş, asırlık medeniyetleri yine bu dinin çatısında kurmuştur. Ancak tarihin bazı dönemlerinde savaşların da etkisiyle milletin manevi dünyasında kaymalar görülür ki Kemal Tahir'in eserlerine konu olan Mütareke Dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yılları bu tür örneklerle doludur. Cumhuriyet'in yeni neslinin dini öğretilerden haberi yoktur. Asırlarca İslam medeniyetinin havariliğini yapmış ecdadın torunları kendi kültürel değerlerinden uzak yetiştiği gibi dini değerlerini alaya alacak kadar da pervasızdır. Yaşanan esas büyük dram da burada ortaya çıkar. *Hür Şehrin İnsanları*'nda yazarın gençlik yıllarına benzer bir hayat sürdürmesiyle romana otobiyografik hüviyet kazandıran Murat "Ben hiçbir ayet ve sure bilmiyorum. Sonra ruha falan inanmıyorum" (*Hür Şehrin İnsanları*, s. 76) diyerek ruhun varlığını kabul etmemekle fark etmeden Kur'an ayetlerini de inkâr etmiş olur. Murat; Kur'an'da adı geçen cin, şeytan gibi varlıklara inanılmazsa insanın korkudan uzak olacağını düşünür. Murat'ın komünist arkadaşı Ertuğrul Hikmet dini duyguların sömürülmesine karşıdır. Ancak kendisi de önceki sevgilisi Cemile'nin evine girmek için o dönemin geleneksel ve dini kadın kıyafeti olan çarşafı giyecek kadar hovardadır ve ironik bir çelişkiye düşmüştür. *Hür Şehrin İnsanları*'nda Şemsettin Efendi, dürüst, yardımsever ve dindar gibi görünmesine rağmen tam bir fırsatçıdır. Paraya, eğlenceye ve kadına düşkündür. Mezarıcı Kadri içki ve kadından başka hiçbir şeyi önemsemeyen miskin bir adamdır. Derin mezar kazmakla övünür. Sabaha kadar eğlence mekânlarında dansöz oynatan Celil Bey, namaz kılan sofularla alay eder.

Kemal Tahir'in şahıslarının yaşadığı tezatlar ve dram onun temel felsefesi olan "gerçekçilik" çizgisinden değerlendirilirse bir anlam kazanır. Yazarın dini yaklaşımı seküler bilimin ve rasyonel aklın katı kuralları ile çizilmiş fikir dünyasını temsil eder. Türkiye solunun sosyal bir karşıtlık olarak gördüğü Marksizm ve din çatışmasına Kemal Tahir de hemen hemen aynı pencereden bakar. Devrimciliği dine karşı çıkmakla, gericiliği de dini savunmakla özdeşleştiren çarpık bir anlayış devam ettirilir (Hüküm, 2017, 100). Özellikle *Karılar Koşusu* gibi mahpushane romanlarında yazarın sözcüsü konumunda olan Murat, katı materyalist bir tutumla Kur'an'da ismi zikredilen peygamberlerin mucizelerine kesinlikle inanmadığını söyler, dini yanlış anlayan halk üzerinden köylü ağzıyla tahrip edici genellemelerde bulunur. Köylü ağzından Peygamber'in evliliği ile ilgili alaycı ifadelerin kullanılması da okurun ciddi bir tepkisini çekmemek için yazarın kullandığı romancı taktiğidir. Bütün romanlarında halkçılığı ve yerliliği savunan yazarın dini konuda tam bir tezat içine düştüğü görünmektedir. Çünkü onun gerçekçiliği halkın inandığı dinin kendi gerçekleri değil Marksizm'in gerçekçiliğidir.

Kemal Tahir birçok romanında bilinçsiz bir dini anlayıştan bahseder. Bu bilinçsizliğin yegâne sebebi dinin kaynağından değil kulaktan duyma bilgilerle öğrenilmesidir. Yazarın din konusundaki ön yargısının temel nedeni, din adına oluşturulan hurafeler ve dinin şahsi veya politik bir menfaat kaynağı olarak kullanılmasıdır. *Bir Mülkiyet Kalesi*'nde Servet şapka giymeyi günah sayar. Durmuş Efendi fotoğraf olan eve melekler girmez diyecek kadar sofudur. Kara sakallı, kalın sesli Hacı Nizamettin ise Kuvayımilliyeye karşı çıkar. *Esir Şehrin Mahpusu*'nda halkın dini duygularını sömüren Mortocu Zekeriya Hoca, cennetin anahtarı kabul ettiği "Düş Yorumu" adlı kitabıyla mahkûmları kandıran cahil bir adamdır. Kadınlara kocalarını bağlamak için muska yazar. Erkeklere bel macunu verir. Kuvayımilliyeye karşıdır. Cami çinilerini çalmaktan yatan Mehmet Hoca karılar koğuşunun oynak kadınları ile mahpusları camide birleştirir. *Yorgun Savaşçı*'da kendini koyu Müslüman gösteren, Ayasofya'yı korumakla görevli Teğmen Recep; abdestsiz namaz kılar, oruç tutmaz ve cenabet gezer. Düşkün kadın getirerek içki âlemlerine karıştır. Aynı eserde Ayasofya camisinin görevlisi Kayyumcu Abdi her türlü ahlâksızlığa karışmıştır. Oğlancı Abdi, pazarladığı çocukları minarenin şerefesine çıkaracak kadar edepsizdir. *Yorgun Savaşçı*'da Hacı Bakkal dini, bir sömürü aracı olarak görür. Savaş yıllarında toptancı Rumlara aracılık etmiş çıkarıcı esnaflardandır. İttihatçıları takip edip işgal güçlerine ve padişah taraftarlarına jurnaller. Şeyh Anzavur, padişahın adını kullanarak binlerce insanı etrafına toplamıştır. Kendini dini bütün Müslüman, ittihatçıları gâvur gibi gösterir. Aynı romanda suratı asık kara sakallı Hoca Nizamettin Efendi, çıkarları için düşmanla bir olup Akhisar'a gelen Milli

Mücadele subaylarını ilçeden çıkarmak ister. Bekir Sami Bey'in direniş emrine karşı çıkar. Nizamettin Efendi'nin geçmişinde birçok ahlâksızlık vardır. Medresede ders verirken parlak molalarına kötü gözle baktığı için kovulmuştur. Halkın dini duygularını sömürerek işgal güçlerine yaranmaya, kendi menfaatlerini korumaya çalışır. Yazarın deyimiyle Nizamettin Efendi pineklemiş tavuğa benzer. *Yol Ayrımı*'nda antikacı Halim Efendi abdest ve namaz üzerine yalan yeminde bulunur.

Dine sığınmayı gerçeklerden kaçma olarak gören yazarın romanlarında dini temsil eden kişilerin çoğu sahtekâr ve haindir. Yazarın eleştirel ve sosyalist bakış açısıyla eserlerine bakıldığında dini temsili olan kişilerin nerede ise yüzde doksanının yobaz, gerici, menfaatçi, çıkarıcı hatta hain olması bir mantık süzgecinden geçirilebilir. Bu duruma bir sosyal hiciv penceresinden baktığı söylenebilir. Dinin bir sömürü aracı olarak kullanılması en ahlâksız ve adi işlerdendir. Ancak Kemal Tahir'in romanlarında olduğu gibi özellikle toplumsal gerçekçilerde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren yazılan bazı Türk romanlarında en büyük eksiklik dini sömürüyü ve yozlaşmayı anlatırken bunun karşısına dürüst samimi dindar kahramanların çoğunlukla konmamasıdır. Bu eksiklik nedeniyle romanlarda dini konuda çizilen imaj genel itibariyle olumsuz olmakta ve sanki bütün kabahat İslam'ın kendisinde gibi ister istemez kötü bir algı ortaya çıkmaktadır. Hâlbuki ortada bir kötülük ve olumsuzluk varsa bu İslam'ın kendinden değildir, İslam'ı bütün gerçekçiliğiyle yaşayamayan insanın kendi suçudur. Kemal Tahir'in ilk romanlarında dine karşı aldığı olumsuz yaklaşım ve ön yargı olgunluk dönemindeki eserlerinde yumuşar. Kemal Tahir fikir kitaplarında Batı'daki inançlarla İslam'ı şöyle karşılaştırır: Din, Türk toplumunu Batı toplumlarından farklı kılan en önemli faktördür. Anadolu Türklüğü bir "Müslüman topluluk" olduğu için batılılaşma kavramıyla çelişir (Kemal Tahir, 1992, 46). İslam dini son dindir, ötekilerden daha taze ve daha sağlamdır. İslam dini aynı zamanda bir dünya dinidir ve dünya işleriyle derinlemesine ilgilenir. Ekonomik temeli vardır. Bilimden yanadır. Aile hukukuna sahiptir. Toprakta, suda, ormanda kişi mülkiyetini reddeder; kumarı, içkiyi, hurafeleri, büyücülüğü yasaklar. İslam yüzyıllar boyu batılı sömürgeciler tarafından soyulmaktadır. (Kemal Tahir, 1992, 290) Ancak Kemal Tahir'in romanlarında dinle kurduğu uzlaşma noktası, kim olduğunu hiç sormadan fedakârca yapılan iyilikleri temsil eden mistisizmdir. Kemal Tahir; şefkat, paylaşma, iyilik, vatan sevgisi gibi sosyal özellikleri bakımından İslam'ı, kapitalist düzenle eşleştirdiği Hristiyanlıktan daha fazla topluma yakın görür. Kemal Tahir'de dinin ruhu arındıran imani derinliği yoktur. O dini sadece toplumsal hayat içerisinde seküler işlevler üstlendiği sürece olumlu (Hüküm, 2017, 105-114). Bu yüzden yazarın dini bakımdan olumlu gördüğü kahramanları da iyiliksever ve mistik kimselerdir. *Yorgun Savaşçı*'da Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi vatan sevgisiyle doludur. Topraklarına düşman girmiş Müslümanlara savaşmanın Allah'ın emri olduğunu söyler. *Hür Şehrin İnsanları* adlı eserde Hacı İsa Efendi, Mehmet Akif'in yakın dostudur. Dürüst ve iyiliksever bir esnaftır.

c) Mahpushanelerde Yaşanan Dram

Kemal Tahir için İstanbul ve Anadolu'dan sonra üçüncü gerçek mekân mahpushanelerdir ve ülkenin adaletindeki bozulma aynı şekilde mahpushanelere de yansımıştır. Mahpushanelerde yönetim çıkarıcıların elindedir. Damağaları diğer mahkûmlara zulmederler. Siyaset ve fikir suçlusu kabul edilen mahkûmlar dış baskının da tesiriyle haksız yere işkenceye maruz kalır. *Esir Şehrin İnsanları* adlı romanda Ahmet gibi vatanperver subaylara işkence edilmesi mahpushanelerdeki keyfiliği göstermektedir. Bekirağa bölüğünden Abdülvahap Çavuş işkence yapmakla meşhur olmuştur. Kuvayimilliyeye karşı olan Damağası Abdullah Ağa mahkûmlara keyfine göre ceza veren ahlâksız bir adamdır. Mahpushane yönetimini sindirmiştir. Kumar haracı ve toprak bastı parası adıyla mahkûmları sömürmektedir.

Kemal Tahir, mahpushaneyi insanın özgürlüğünün elinden alınması olarak görür. Bu bakımdan *Esir Şehir* dizisi, hem toplumun hem de bireyin özgürlüğünün kısıtlandığı dramı sergileyen üç klasik eserdir. Yazara göre mahpushaneler; kumar, esrar, cinsel sapkınlık, adam öldürme gibi bütün kötülüklerin yaşandığı en adi mekânlara dönüşmüştür. Adalet mekanizması bozuktur. Kamil Bey ve yakın arkadaşları vatanın kurtuluşunu desteklediği için mahkûm olmuşlardır. *Esir Şehir* dizisinin ikinci kitabı olan "*Esir Şehrin Mahpusu*"nda, mahpushane hayatına tam bir keşmekeşlik hâkimdir. Romanın başkahramanı Paşazade Kamil'in mahpushane yılları, onun hayatında bir dönüm noktası olur. Avrupa'nın birçok şehrini adı gibi bildiği hâlde Anadolu'yu tanımayan Kamil Bey ansızın yer değiştirince karmakarışık duygular içinde bocalar, etrafını yadırgar ve kendinden utanır. Osman Ağa'ya verdiği elli lira borcu alamadığı gibi yatak ve yemek parası adıyla kolundaki saate de el konur. Kamil Bey, yapılan haksızlıklar karşısında şaşkındır. Kendini yalnız, güçsüz, korkak ve erkeklik onuru kırılmış hisseder. Arkadaşı Ramiz Efendi'nin karısı Fatma Hanım, mahpushane ziyaretine gelir. Osman Ağa'nın ayakçısı Seringel'in Fatma Hanım'ı fahişlikle suçlaması bardağı taşıran son damla olur. Kamil Bey namuslu bir kadına atılan bu iftiraya dayanamaz, ilk önce yaltakçıları daha sonra da Osman Ağa'yı döver. Selim Paşa'nın oğlu olduğunu ve Fatma Hanım'a kimsenin "orospu" diyemeyeceğini haykırır. Paşazade olduğu anlaşıldıktan sonra ona mahpushanede saygı

ve hürmet artar. “Millici Abi” unvanını da mahpushanede kazanan Kamil Bey artık yalnız değildir ve adeta milli bir kahramandır. Onun hayatındaki birçok şey gibi Kuvayımilliyeci olması da farkında olmadan gerçekleşmiştir. “Kamil Bey’deki, bütün aydın öncülerde, devrimci eğitim almamış kadro adamlarında, batılı ihtilalcilerde çok görülen, o iddiasız hareket disiplininin bile işe yaramayışı bizim devrim tarihimizin en önemli meselelerine gelip dayanıyor: Katıldığı hareketin nedenlerini ve evrimini iyice kavramamış olmak, olaylara bir yerden katılıp bir başka yerden dışarı fırlatılmak.” (Alangu, 1965, 471-472).

Kemal Tahir’in romanlarında ahlaksızlıktan ve adi suçlardan ceza yiyen mahkûmların birçoğu mahpushanede de aynı ahlaksızlığı devam ettirir. Yazarın dikkatini çektiği trajik mesele, gayriahlaki yaşam süren insanlara mahpushanede dokunulmazken Kuvayımilliyeci’yi destekleyen düşünce suçlularının sürekli takibe alınmasıdır. *Esir Şehrin Mahpusu*’nda Kuvayımilliyeci’ye tamamen karşı olan ve düşkün bir kadını öldürmekten mahkûm edilen Osman Ağa, tefecilikle ve haraçla mahkûmları adeta sömürmektedir. Allah kurtarsın, hoş geldin ve süpürge parası adıyla mahkûmlardan haraç toplar. Kolonyadan içki yaparak, mahkûmlara esrar dağıtarak, kötü kadınları hapisaneyeye sokarak her türlü adi işe karışmıştır. Damağası Osman’ın insanlarla ilişkileri gayriahlakidir, sapıkça düşünceleri vardır, oğlancı olduğu bilinir. Kesik Süleyman Ağa, Osman Ağa’nın kumar arkadaşıdır. İnsanı sırtından vurmaya alışkın Laz Ali, kadın yüzünden Kadayıfçı Ali’yi öldürmüştür. Mahpushanedeki mahkûmların birçoğu cahil ve sömürülmeye elverişlidir. Binbaşı Arif Bey’in emir eri Sefer, kim yakınlık gösterse ona sorgusuz yönelecek tiplerdendir. Bir Rum çocuğu olan Pandelli oğlancı Osman Ağa’nın her yönden kullandığı ahlaksız bir kumarbazdır. Kendisine iyilik yapan adama ihanet sebebiyle içeri giren Tanaş Ağa, Osman Ağa’nın koruyucularındandır. Toycu Mehmet kimsesiz küçük kızların namusuyla oynayan bozuk karakterli bir adamdır. Esrarkeş ve terlikçi Falçata Seyfi, hovardadır. Kokain ve neşter çeken Mehdi Bey iş bulmaya gelen kadınları kullanmak istemiş, kıskandığı Meliha’yı öldürmüştür. Kamil Bey’i gizli gizli takip eder. Devlet kasasını soyan Veznedar Sıtkı Efendi, Ankara’nın işgal edildiğini ve Mustafa Kemal’in öldüğünü söyleyerek olmadık haberler yayar. Mahpushane hayatının anlatıldığı bu eserde dramatik olan başka bir mesele de devletin adalet mekanizmasını işletecek olan memurların acınacak halidir. Yönetimden sorumlu memurlar, mahkûmların baş belası damağalarına güç yetiremediği gibi gizlice bunlarla işbirliği yaparlar. Arama gardiyanı Vahap Onbaşı cahil bir adamdır. Mahpusların kayıt işini tutan Amcabey tapu kütüklerinde sahtecilik yapar, sokak bekçisiyle bir olup düşkün kadınların müşterilerini takip eder ve şantajla para koparmaya çalışır. Mahpushane müdürü, ağalar ile arayayı iyi tutarak mahpuslardan toplanan haraçlardan payına düşeni alır.

d) Aile Ahlâkında ve Kadın-Erkek İlişkilerinde Yozlaşma

Kemal Tahir’in romanlarında ruhsal derinliği olan tutkulu bir “aşk” hikâyesine rastlanılmaz. Onun eserlerinde aşk, sosyoekonomik yaşam koşullarına bağlı olarak gelişen sosyal ilişkiler ağının bir parçasıdır. Yazar gerçekçilik konusunda öyle katıdır ki kahramanlarının duygusal planda bir aşk yaşamasına ve lirizme kaymasına asla izin vermez. Cinselliğin, çıkarıcılığın, paranın, lüks yaşamın birinci gaye hâline geldiği evlilikler insani yozlaşmanın da açık bir göstergesidir. Kemal Tahir’in romanlarında erkek-kadın ilişkisi bakımından toplumun kültür mozağini oluşturan din, gelenek ve görenekler adeta bir sömürü aracıdır. Anadolu romanlarında ağaların ve beylerin, şehir romanlarında ise kapitalist dünyanın temsilcileri olan güç odaklarının sömürü haline getirdiği kadın, yalnızca “cinsel” bir metadır. Kemal Tahir’in romanlarında erkek-kadın münasebeti, birkaç Osmanlı kadın tipi dışında, çoğunlukla flörte ve fuhşa dayalı gayriahlaki bir zeminde yürür. Kadın, cinsiyeti sayesinde para kazanırken erkek şehvetinin kölesi olmuştur. Yazara göre kapitalizm ve batılılaşma fuhuş ve ahlaksızlığı arttırmıştır. Fuhuş, toplumda sıradanlaşmış, günlük ihtiyaçları karşılar hale gelmiştir. Yirminci asırda daha çağdaş ve modern bir yaşam hedeflenirken, namus ve haysiyetin önemsenmediği toplumsal bir drama sürüklenilmektedir.

Kemal Tahir’in şehir romanlarında kadın kahramanlar, erkek kahramanlarda olduğu gibi evvela Milli Mücadele’ye destek çıkıp çıkmamaları bakımından ikiye ayrılır. Milli duygulardan habersiz, yozlaşmanın ve ahlaki çöküşün etkisiyle oradan oraya savrulan kadınlar bir hayli fazladır ancak birkaç olumlu kadın tipine de rastlanılır. *Esir Şehrin İnsanları*’nda Kamil Bey’in ruh dünyasında yaşadığı fırtına en yakınları ile yaşadığı çatışmaların kaçınılmaz bir neticesidir. Karısı Nermin sadece rahatı ve menfaatleri için yaşayan bencil bir kadındır. Milli Mücadele’ye inanmadığı gibi destek verenleri de küçümser. Hem ailesine hem de vatanına karşı sorumluluk duygusu hisseden Kamil Bey ise bir tarafta kocasını vatan için feda etmiş Nedime Hanım’a yardım etmek ile memleketi batırmak isteyenlerin koz olarak kullandığı karısı Nermin arasında gelgitler yaşar. Mahpushanede iken karısının dışarıda yalnız olmasından rahatsız olur. Ailesinin aç kalma ihtimali ona ıstırap verir. Kamil Bey’in kızı Ayşe annesinin bütün pervasızlığına ve bencilliğine rağmen babası gibi Kuvayımilliyeci yolunu seçer. O tam bir Atatürkçü ve romantik Kuvayımilliyecidir ancak millici bir baba olan Ramiz Efendi’nin çıkarıcı oğlu ile evlenmesi hayatının en büyük talihsizliği olmuştur. Dürüst, mücadeleci, vatanperver ve zeki bir kadın olan Nedime Hanım ise Kurtuluş Mücadelesi’nin sembol

isimlerindedir. Kocası İhsan Bey mahkûm edilince onun bıraktığı yerden dergiyi kararlılıkla çıkarmaya devam eder. Kuvayımilliyeci öğretmen Ramiz Efendi'nin karısı Fatma Hanım tam bir "Osmanlı" kadını, tam bir "ana-kartal"dır. Sultan Ahmet Mitingi onun vatan sevgisini alevlendirmiştir. Fatma Hanım okumuş, kültürlü bir kadın değildir ancak Avrupa görmüş Nermin'den vatanseverlik cevherinde kat kat üstündür. Nermin'in tek derdi rahat, zengin ve güven içinde bir hayat sürmektir. Paşazade Kamil Bey'le de bu yüzden evlenmiştir. Paşa kızı Nermin kendine rol model seçtiği kişi; işgal döneminde evini İngiliz askerlere açmakla övünen, lüks ve sosyete bir hayat yaşamak için İstanbul'un işgalini fırsat bilen halasıdır. Hala Hanım, övünmeyi seven ukala bir kadındır. Nermin'i de zamanla kendine benzetir. Nermin, "Dünyanın muzaffer devletlerine karşı Anadolu'da üç baldırı çıplak ne yapabilir." (Esir Şehrin İnsanları, s.273) diyerek Kuvayımilliyeci'yi lüzumsuz bir hareket olarak görür. Ülkenin işgali umurunda değildir. Kocasından yeni bir ev almasını yeni elbiseler sipariş etmesini ister. Kamil Bey, mahpushaneyeye düştükten sonra hizmetçi Eleni'den işgal güçlerinin zafer gecesinde Nermin'in Fransız askerlerin düzenlediği bir baloya katıldığını öğrenir. Nermin, kocası mahkûmken üstelik de işgal güçlerinin düzenlediği bir baloya katılacak kadar milli duygulardan yoksun, bencil, ruhsuz ve acımasız bir kadındır. "Tarabya'daki Fransız Sefarethanesinin bahçesinde kızı sallayarak dolaşan kadını" (Esir Şehrin Mahpusu, s. 292) unutulmaması hayvanlık kabul eden Kamil Bey olup bitenleri onuruna yediremez. Gazeteden kestiği "balo" haberini boşanma mektubuyla birlikte Nermin'e gönderir. Nermin'e göre Kamil Bey ve kızı Ayşe romantik varlıklardır. O, kocasını zaten hiç sevmemiştir. Kamil Bey'den ayrıldıktan sonra Nermin, kendini aldattığını bile bile ve hiç sevmediği halde onursuz bir kişilik olan Dr. Lütfü Bey'le evliliğini sırf rahat bir hayat yaşamak için devam ettirir. İşgal döneminin karmaşasını fırsat bilen zengin ve şımarık aile kızları da yazarın eleştiri oklarına maruz kalır. Nermin'in halasının kızı Sabire zevk, eğlence ve poker düşkündür. İşgal güçlerine şirin görünme gayretindedir. Eniştesi Kamil Bey'e asılacak kadar gayriahlaki tavırlar sergiler. Canımın çektiğine doyamazsam ölürüm, diyen Sabire cinsel bakımdan uçarı ve histeriktir.

Bir Mülkiyet Kalesi adlı eserde Şehit Mülazım Selami Efendi'nin karısı Mebrure, Nermin'le birçok yönden benzerlik gösterir. Vatanperver bir Kuvayımilliyeci olan Selami Efendi ile sorumsuz ve vurdumduymaz karısı arasında yaşanan çatışma yine milli duygulardan yoksun bencil ve çıkarıcı bir kadının dengesiz ruh halini yansıtır. Avrupai hayattan başka bir şey düşünmeyen Mebrure kocasının Milli Mücadele'ye katılmasını hiçbir zaman istememiştir. Kızı Ayşe'yi Rum kızları gibi alafrağa giydirir. Mebrure, şehit kocasının mezar yerini dahi merak etmez. Nermin, Sabire ve Mebrure gibi batılı düşünce ekseninde sadece lüks ve rahat yaşamayı gaye edinmiş kadınlar; emperyalist sisteme enjekte olmuş, para ve cinsellikten başkasını düşünmeyen eksantrik tiplerdir.

Esir Şehrin İnsanları'nda yazar toplumun her katmanına inerken yaşanan toplumsal dramın temel sebebini Milli Mücadele'ye destek verenlerle vermeyenler arasındaki çatışmaya bağlar. *Hür Şehrin İnsanları*'nda ise artık vatan işgalden kurtulmuştur, Türk milleti hürdür ancak son iki asırdan beri yaşadığımız kültür buhranı Cumhuriyet'in ilk yıllarında da artarak devam eder. Özellikle aile hayatında, kadın ve erkek ilişkilerinde gayriahlaki ilişkiler, fuhuş ve flört günlük yaşam içerisinde adeta sıradanlaşır. Kemal Tahir'in romanlarında, onun sözcüsü konumunda olan kahramanlar da dâhil, şahısların çoğunluğu bu türden ilişkiler sürdürür. *Hür Şehrin İnsanları*'nda adalet ve dürüstlükten bahseden Murat'ın aşk hayatı flört şeklinde devam eder. Murat kadınlarla, kızlarla iletişim ve yakınlık kurmada maharetlidir. Ona göre yakın ilişkide bulunduğu insanların hangi milletten olduğu da önemli değildir. Yazarın fikir planında temsilcisi olan Murat, aşk hayatında kendinin bile anlam veremediği çelişkiler yaşar. Henüz nikâhlanmadan Safo'yu kendi odasına davet edince "Bir insan alçak olsun... Alçak olduğunu bilmesin. Acaba kabil mi?" (*Hür Şehrin İnsanları*, s. 280) diyerek kendi kendini sorgular. Ancak boğaz sefasından sonra bütün geceyi Safo ile geçirir. Hür şehrin yeni nesil gençleri hovardadır. Ertuğrul Hikmet, sevgilisinin evine gizlice girmek için kara çarşaf giyer. Murat ise birçok sevgili değiştirir ve birçok kadımla düşüp kalkar. Safo'yu diğer kadınlarla aldattığını düşündükçe ruhunda duyduğu ızdırapla bazen acı çeker, bazen de hiçbir üzüntü duymaz. Bu durum, Safo'nun üvey baba ilişkisini öğreninceye kadar devam eder. Yazara göre Murat'ın yaşadığı bu dram aslında içinde yaşadığı toplumun bir parçası olmasından kaynaklanır: "İnsanın dramı kişiseldir ama kişiliğinden değil, toplumsallığından gelir. Bir şeyin insansı olup olmadığını anlamak isterseniz dramatik olup olmadığını arayın. Dramatik olan her şey, ne kadar aykırı görünürse görünsün, yüzde yüz insandır." (Kemal Tahir, 1989, 198). Murat'ın kadınlara bakış açısının da kadını yücelttiğini söylemek mümkün değildir. Safo'ya değer verilecek bir sevgili gözüyle bakarken Yahudi kızı Reçina'yı tesadüfen bulunmuş bir av veya basit bir eğlence aracı olarak görür. Murat, kocası inmeli Şaziment'le de bir iki kadehten sonra cinsel ilişkiye girer. Şaziment ise başkası ile yaşadığı ilişkileri kocasına anlatacak kadar sapkın düşünceli bir kadındır. Buradaki kişisel dram, Murat'ın ahlâken kendinden uzak hissettiği kadınlarla yakın ilişkide bulunmasıdır. Celil Bey'in mebus işlerini halletmek için fuhşa sürüklediği Tamara ile yol arkadaşlığı yapan Murat, kendini düşkün

kadınları kollayan bir insan addeder, ancak güzelliğine hayran olduğu bu kadınla da birliktelik yaşar. Sevgilisi Safo'nun öldüğünü duyunca insanlık ve erkeklik vazifesini savsakladığını düşünerek ruhen ızdırap çeker. Ancak aynı günün gecesinde Reçina ile dans eder ve birlikte olur. Üstelik bütün bu çelişkileri ruhunda yaşayan Murat, toplumun ahlakındaki bozulmalardan da şikâyetçidir. Kiraları toplamaya gidince kiracı Emine Perihan'ın bütün ihtiyaçlarını vücudunu satma karşılığında sağladığını öğrenir. Aliye Hanım'a kirasını ödemediği için Arap kadını, perdenin arkasında duran sekiz yaşındaki küçük kızı Sadiye'yi Murat'a teklif eder. Murat çantasını kapıldığı gibi sokağa fırlar. Pislikten kaçır gibi oradan uzaklaşıp kirayı almaktan vazgeçer. Toplumun bu haline üzüldür ancak kendi de Kel Enver'in evinde randevu usulü çalışan Şarlot'la cinsel ilişkide tereddüt etmez. Murat yalnızca kendi yaşlıları ile değil baba dostu olan Aliye Hanım'la da yakın ilişkiye girer. Hâlbuki Murat o zamana kadar Aliye Hanım'ın kızı ve kendinin de çocukluk arkadaşı Fatma'yı sevdiğini düşünmektedir. Üstelik Fatma ona temiz bir sevgiyle yaklaşmıştır.

Hür Şehrin İnsanları'nda kahramanlar arasında her türlü dengesiz ve sapkın ilişkilerin yaşanması, toplum ahlaki ve insani değerler bakımından kültür yozlaşmasının en açık delilidir. Küçük Ali, oğlanı Hayret Bey'le aralarında gayriahlaki bir yakınlık olduğunu Murat'a itiraf eder. Hayret Bey ile küçük Ali arasındaki bu adi ve sapıkça ilişki hür şehrin en çirkin yüzünü gösterir. Elli yaşında olan Hayret Bey her hareketi ile sevimli bir kadın tipini andırır. Çocuklarla ilgilenip onlar için özel halvetler ayarlar. O, aynı zamanda Türkiye Masonlar Locasının yüksek mertebede kardeşidir. Yazarın mason tipleri hep olumsuz bir kişiliktir ve ahlaktan yoksundur. Eski ittihatçılardan Celil Bey ortağı Hayret Bey'in tersine sert bir adam olup bir zaman komitacı kovalamıştır. Kadınları çirkin-güzel, genç-ihtiyar diye ayırmaz. Beraber olduğu kadınların sayısı belirsizdir. *Kurt Kanunu*'nda Filinta Abdülkerim ittihatçılara yardım eden Naciye ile nikâhsız birliktelik yaşar. Semra Hanım'ın çiftliğine sığındığında da hovardalığı bırakmaz. Kömürkünün karısı Hayriye ile yaklaşır. Yazar düşkün kadınların gayriahlaki ilişkilerinde sorumluluğu sadece onlar üzerine yüklemeyi. Zira bu kadınların düşkünlüğünden toplum da sorumludur. Kömürkünün karısı Hayriye evli olmasına rağmen istediği erkeği evine alır. Yazarın özünde doğru ve haksızlığa boyun eğmez dediği Hayriye, sevmediği bir adamla evlendirildiği ve cinsel ilişkiye zorlandığı için böyle kötü yollara düşmüştür.

Kemal Tahir'in romanlarında erkek egemenliği ağırlıkta olmasına karşın kadının aşağılanması ve sömürülmesine ciddi bir tepki verilir. Yazarın bu tepkisinin temel nedeni, Batı'nın kapitalist sömürü sistemine ayak uydurma sürecinde kadının sosyal ve ekonomik anlamda bir "meta" hâline getirilmesidir. Bu yüzden ittihatçıların suikast işlerinde kadını kullanmasını sert bir dille eleştirir. Erkeklerin işine geldiği zaman kadın kılığına girmesini de ironik bir ifadeyle alaya alır. Ancak batılı sömürülen kadın tipini onaylamayan yazarın modern anlamda nasıl bir kadın tipini idealize ettiği tam anlaşılabilir. Şehir ve köy romanlarındaki kadın karakter veya tiplerin yüzde doksanı gayriahlaki davranışlar sergiler. Yazarın romanlarında flört, fuhuş ve düşkünlük o kadar sıradan hale gelir ki onun kadını bir "meta" gibi gören kapitalizme tepki vermesinin de bir anlamı kalmaz. Çünkü Kemal Tahir'in romanlarında kadının değeri namus, dindarlık veya bekâret kavramlarıyla yükselmez. Ona göre kadın sosyal hayat içinde dürüst, çalışkan ve etkin olabiliyorsa insani özellikleri taşıyor demektir. Toplumsal dramı önemseyen belirten; yerli, millici ve halkçı olmayı önceleyen Kemal Tahir'in gerçekçilik çizgisi burada da tezata düşmektedir. Çünkü Müslüman Türk toplumunda kadının namusu, ahlaki değerler bakımından ilk sırada yer alır. Ayrıca Batı'nın her türlü sömürsünü sert bir dille eleştiren ve eserlerinde adeta bir sosyolog gibi analizler yapan Kemal Tahir'in bir kadın bakımından "fuhuşun" en rezil sömürü olduğunu bilmemesi de imkânsızdır. Üstelik yazarın şehirli, kasabalı veya köylü insanın namusu konusunda epeyce önyargılı olduğu gözden kaçmamaktadır. Eserlerinin büyük bir kısmını mahpushanede kaleme alan yazarın kadın-erkek ilişkilerinde bu ortamda anlatılanlardan ve yaşananlardan bir hayli etkilendiği aşikârdır. Bir ölçüye kadar toplumda ahlaki düşkünlüğün olduğunu söylemek mümkündür. Ancak Kemal Tahir'in romanları baştan sona incelendiğinde, eserlerde anlatılan dönemler için "Bu kadar gayriahlaki ilişkiler yaşayan insanlar nasıl bir araya gelebilir?" dememek mümkün değildir. *Hür Şehrin İnsanları*'nda hem erkekler hem de kadınlar gayriahlaki ilişkilerinde doyumsuzdurlar. Müzeyyen kendini temiz bir kadın gibi göstererek şair İbrahim Rıza'yı gözyaşları ve yalanlarıyla kandırır. Daima aile baskısı altında yaşayan Müzeyyen evlilik bahanesiyle evden ayrılmak istemiştir. Kocasını evliyken sürekli aldatır. Celil Bey'in devamlı müşterilerinden olan Adalet Hanım, randevucu ve zampara Adalet olarak bilinir. Küçük kızları randevu evinde çalıştıran bu düşkün kadın, küçük Kadriye'yi yanından ayırmayarak lezbiyen olduğunu gizlemez. Onun Fransız rahibelerin mektebinden çıkmış olması da romanda ayrıca vurgulanır. Küçük kızını kira karşılığı satmaya çalışan Arap Kadın, geçimini fuhuşla karşılayan Emine Perihan ahlaktan yoksun diğer kadınlardandır.

Kemal Tahir'in şehir romanlarında yabancı tiplerin sayısı taşra romanlarından daha fazladır. Yabancı tiplerin ekseriyeti olumsuz ve ahlaken düşkündür. *Hür Şehrin İnsanları*'nda dar anlamdaki insan sınıflandırmasına karşı çıkan yazar insanları uluslarına göre değil de günlük yaşamdaki tavırlarına göre

değerlendirir. İşgal güçlerinin ayak işlerini yapan ve İnebolu'ya gidecek gemiyi engelleyerek para koparmaya çalışan Mösyö Rozalti gibi fırsatçı tipler yanında Fransız şirketi direktörü gibi Türk dostları da vardır. Şehir romanlarında siyaset ve fikir dünyasında yabancı kahramanlara nadir rastlanılır fakat onlar sosyal hayatın her zaman içindedirler. Yabancı kadın tiplerinin hemen hepsi erkek-kadın ilişkilerinde güven vermez. Karşı cinsle bağları flört veya fuhuş zemininde devam eder. *Yol Ayrımı*'nda Matmazel Berta evli olduğunu bildiği halde Dr. Lütfü Bey'in metresliğini sürdürür. *Hür Şehrin İnsanları*'nda Reçina, Tamara, Safo ve Şarlot gibi kadınlar ahlak ve namus sınırlarını tanımazlar. Reçina ve Şarlot randevu evinde çalışır. Reçina daktilo makineleri tamir atölyesinin Yahudi matmazelidir. Kimi zaman patronunun cinsel tacizine maruz kalır. Safo, nişancı dükkânında çalışan ufak tefek bir Rum kızdır. Kapıyı açık bıraktığı bir gecede üvey babası içeri girmiş ve birliktelik yaşamışlardır. Safo, Murat ile sevgiliyken de üvey babasıyla cinsel yakınlığını devam ettirir. Karnındaki çocuğun kimden olduğu belli değildir. Çocuğunu düşürmeye çalışırken ölmüştür. Rus kızı Tamara, avukatların Ankara'daki resmi işlerini çabuk halletmesi için adeta bir kurye aracıdır. Yabancı erkeklerin de kadınlardan bir farkı yoktur. *Hür Şehrin İnsanları*'nda Yordanis, avukat yazıhanesinin kâtipliğini yapan bir Rum gencidir. Şipsevdi Yordanis bir kadını değil bütün kadınları sever. Aşk doktoru olduğunu söyleyen bu adam randevu evinden Şarlot'la düşüp kalkar. Aynı romanda Reçina'nın "haydut ve canavar bir Rus" olarak tarif ettiği Aleksî Petro Karazof paragözlü bir adamdır. Sekreteri Reçina'ya bir köpek gibi saldırır.

Kemal Tahir'in şehir romanlarında olumlu gördüğü kadın kahramanlar, Osmanlı kadını veya millici kadın tipidir. Mert, dürüst, vatanını seven ve şartlara göre erkeğin yerini alabilen sağlam bir duruşa sahip kadın tipi yazarın millici kadın portresinin en belirgin özelliğidir. Romanlardaki bütün kadın karakter veya tipler arasında sayısı çok az olan bu kadınlar, Batı'nın kapitalist emelleri için kullandığı cinsellikleri ile değil yerli değerleri önemseyen bir aile kadını ve anne tipiyle ön plana çıkaralar. *Kemal Tahir* için bireyin davranışı toplumsal olgu içerisinde bir anlam kazanır, bu yüzden bireyin namusu vatanın namusu demektir. *Bir Mülkiyet Kalesi*'nde vatanın namusunu her işinde önceleyen Mahir Efendi, şahsına ve milletine yapılan aşağılamayı, haksızlığı asla kabul etmez. Her Türk kadınının namusunu kendi namusu görür. İstanbul'a dönüşünde bir Türk kadınının Fransız zabiti ile kol kola yürütmesine dayanamaz. Yahudi tüccardan "Fransız zabitleri Türk kadınının tadına bakıyor" sözünü işitince kadını ve Fransız zabiti iki kurşunda öldürür. Kemal Tahir'in romanlarında sayıları az olmakla birlikte eski ve yeni kuşaktan olumlu davranışlar sergileyen kadın tiplerine de yer verilir. Esir Şehir dizisinde Fatma Hanım ve Nedime Hanım, eşlerine saygıları, çocuklarına bağlılıkları ve vatan sevgileriyle Osmanlı kadın tipinin güçlü temsilcileridirler. *Yorgun Savaşçı*'da Neriman güzel konuşması, zarafeti ve cesareti ile örnek bir şahsiyettir. *Hür Şehrin İnsanları*'nda babası Sakarya'da şehit düşen Fatma hayata ciddi bakan temiz yürekli bir kızdır. Otobiyografik roman özelliği gösteren *Bir Mülkiyet Kalesi*'nde Murat'ın annesi Canseza kocasına ve çocuklarına bağlıdır. Onun tek derdi ailesidir. Kocasını cephe gerisinde yıllarca sabırla beklemiş, milli ve vatani duyguları güçlü dürüst ve sorumluluk sahibi bir kadındır. *Kurt Kanunu*'nda Perihan dürüst ama bahtsız bir kadındır. Kocasını evde yokken kocasının yaralı arkadaşını sakladığı için eşi tarafından terk edilmiştir. Kendi mutluluğunu başkalarının mutluluğunda arar. Aynı romanda Çorumlu Gurbet Hala akıllı, güçlü, cesur ve tam bir Osmanlı kadınıdır. Kara Kemal'in habercisidir. Yüreği gibi dili de keskin ve açıktır. Düzenin bozukluğundan ve haksız uygulamalardan şikâyetçidir.

IV) SONUÇ

Gerçekçiliğe bir "çelişkiler dizisi" olarak bakan yazara göre insan kendi unsurları dışına çıkarsa ancak roman kişisi olabilir, roman kişinin çelişmesi ise yaşanan dramın çelişmesi demektir. Bu yüzden Kemal Tahir'in mekân olarak İstanbul'u merkeze aldığı şehir romanlarında şahıslar kendi içlerinde sürekli bir çatışma ve tezat duygular yaşar, düşünceleri ile uygulamaları arasındaki zıtlıktan dolayı kendilerinin dahi engel olamadıkları bir drama sürüklenirler. Kamil Bey, Emin Bey ve Murat gibi yazarın sözcülüğünü yapan karakterlerde bu çelişki açıkça görülür. Tıpkı kendi roman kahramanları gibi yazar dahi bazen gerçekçilik çizgisinde tezata düşmekten kendini kurtaramaz. Halkın romancısı olmak isteyen Kemal Tahir halkçılığı ve yerliliği, özellikle de Esir Şehir dizisinde "millî" kimliği ön plana çıkarır. Ancak sosyalizm ve Marksizm konusunda yazdığı fikir kitaplarından anlaşılacağına göre -romanlarında kahramanları ağızından açıkça savunmasa bile- yazarın Marksist düşünceye yakınlığı gözden kaçmamaktadır. Sosyal olaylara bu pencereden bakınca "İslam" yerine doğruluğu, cömertliği ve iyi insan olmayı; "Türkçülük veya Milliyetçilik" yerine ise "millici" kavramını koyan yazarın kendisi de drama düşmekte, İslam'a ve Türkçülüğe sosyalist öğretilerin ve kulaktan duyma bilgilerin arkasından bakmaktadır. Hâlbuki İslam'ı yaşamak; zaten doğruluğu, cömertliği ve iyi insan olmayı gerektirir, Türkçülüğün temel esası da zaten "millici" olmaktır. Bu noktadan meseleye yaklaşıldığında yazarın da fikir dünyasında millî değerlerle sosyalizmi bağdaştırmaya çalışan bir karmaşa yaşadığı anlaşılmaktadır. Ancak Kemal Tahir, toplumsal

drama ve problemlere bağlı olarak insan meselesine eğilirken çağının toplumcu gerçekçilerinden farklı bir çizgi takip eder. Cumhuriyet'ten sonra Marksizm ve sosyalizm konusunda taklide kaçıldığını ve bu ideolojilerin gerektiği şekilde anlaşılmadığını iddia eden yazar, komünist çevrenin tam desteğini alan Köy Enstitülerini "kolaycılığa kaçma" olarak gördüğü için olumsuz yönde eleştirir. Ona göre enstitüler mekân bakımından tam bir dram sahnesidir. Zira masum köy çocukları rejimin kılıcı yapılmak için çok zor şartlarda bir denek gibi kullanılmaktadır. Kemal Tahir'in tarih şuuru da onu diğer toplumcu gerçekçi yazarlardan ayırır. O, kişinin dramından toplumun dramına yönelirken tarihi derinlikleri olan bir toplum yapısını önceler. Evrensel bir bakış açısıyla meselelere yaklaşan yazar; ırkçılıktan, milliyetçilikten, sömürüden uzak gördüğü için Osmanlı Devleti'nin yönetim tarzını yüceltir ve Osmanlı medeniyetini örnek gösterir.

Kemal Tahir'in romanlarında bireylerin yaşadığı dram, tarihi süreç içindeki gelişmelere bağlı olarak toplumun sosyolojik yapısını anlatabilirse bir anlam ifade eder. Bu yüzden yazar ideolojisini ve kendi deyimleriyle sosyal gerçekliği anlatırken bireyin psikolojisine derinlemesine inmez, idealize bir karakter ya da tip de ortaya koymaz. Roman şahıslarının fikir dünyasındaki bocalamalar, Türk toplumunun batılılaşma serüveniyle aynı seyirde devam eder. Esir Şehir dizisinde bir medeniyet şehri olan İstanbul'un fiilen işgali nedeniyle tarihi ve kültürel bir yıkıma sürüklenişi; bu şehrin fethinden beri Türk toplumunun yaşadığı en büyük dram olmuştur. Yakup Kadri'nin *Sodom ve Gomora*'sinde olduğu gibi şehir adeta ahlaksız kadın ve erkeklerle dolu bir batakhaneye döner. Ülkenin kurtuluşu için çaba gösteren birkaç aydın ve fikir adamı kendi ülkesinde esarete mahkûmdur. Yazarın umutlarının ve beklentilerinin bir hayal kırıklığıyla neticelenmesi ise Kurtuluş Savaşı'ndan sonra yani Cumhuriyet Dönemi'nde olur. Kapitalizmin tüm baskısının hâkim olduğu bu hür şehirde insanlar artık ruhen huzursuzdur. İşgal dönemindeki fiziki mücadele yerini artık ruh yorgunluğuna bırakmıştır. Ekonomide bir sömürü düzeni inşa edilirken siyasette, adalette, aile ahlakında yozlaşma kat kat artmaktadır. Cumhuriyet'in yeni kuşak gençleri ekonomik, ahlaki ve psikolojik bir girdabın içinde sağa sola savrulmaktadır. Eski ittihatçılarla Cumhuriyet otoritesi arasındaki siyasi hesaplaşmalar halkı bezdirmiştir. Halk ezilmiştir, cahillik diz boyudur, yönetimde ne olup bittiğinden kimse haberdar değildir. Yobaz din adamları, türedi zenginler ve sömürücü ağalar neredeyse halka nefes aldırılmazlar. Ancak toplumun yaşadığı bu dramdan yazara göre toplumun kendisi de sorumludur. Çünkü kendi huzurunu kaçıran bu insanlar yine kendi içinden çıkmıştır.

Kemal Tahir'in adeta bir sosyolog gözüyle tarihi devirlere inerek yaptığı tespitler, katı gerçekçiliğin bir neticesi olan karamsar bakış açısının ürünü sayılabilir. Kadın-erkek ilişkilerinde olduğu gibi bireyi ve toplumu drama sürükleyen problemlerin kimi zaman abartıldığı da söylenebilir. Ancak yetmiş seksen yıllık tarihi bir dönemin anlatıldığı eserlerde toplumun ve bireyin dramına sebep olan eğitimsizlik, yolsuzluk, yoksulluk, yanlış batılılaşma, sömürgecilik, hukuksuzluk gibi sorunlar okuyucunun görmezlikten gelemeyeceği sosyal gerçeklerdir. Bütün bu olumsuzluklar karşısında yerli bir sosyalizmi savunan yazarın şehir romanlarında Türk milletine verdiği şu özlü mesajlar, bir hayli dikkat çekici olup ülkesinin geleceği için kafa yoran bütün insanlar için büyük önem arz eder: Kuvayı milliye ruhuyla hareket edilmeli, devlet ve millet adına sorumluluktan kaçılmamalı; kolaycılığa, kaytarmacılığa, kalıpcılığa, taklitçiliğe, maskecilğe ve tembelleğe asla izin verilmemelidir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Şerif (1984). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Birlik Yayınları.
- Aktaş, Şerif (1993). *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alangu, Tahir (1965). *Cumhuriyetten Sonra Hikaye ve Roman 1940-1950*. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Belge, Murat (2014). *Edebiyat Üzerine Yazılar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bozdağ, İsmet (2003). *Kemal Tahir'in Sohbetleri*. İstanbul: Yaba Yayınları.
- Göçkün, Önder (1993). *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Hikmet, Nazım (1968). *Kemal Tahir'e Mahpushaneden Mektuplar*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Hüküm, Muhammed (2017). *Şair-Sosyolog: Kemal Tahir*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- İşıksalan, Nilay (1990). *Kemal Tahir'in Tarihi Romanları Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kaplan, Mehmet (1985). *Edebiyat Üzerine Araştırmalar 3*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kaplan, Ramazan (1997). *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kudret, Cevdet (1990). *Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman III*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Kurdakul, Şükran (1973). *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kurukafa, Vedat (1997). *Kemal Tahir'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Moran, Berna (1994). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış II*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Naci, Fethi (1981). *100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme*. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Naci, Fethi (1971). *On Türk Romanı*. İstanbul: Ok Yayınları.
- Necatigil, Behçet (1989). *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Necatigil, Behçet (1998). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Tahir, Kemal (1972). *Esir Şehrin İnsanları*. İstanbul: Sender Yayınları.
- Tahir, Kemal (1982). *Esir Şehrin Mahpusu*. İstanbul: Can Yayınları.
- Tahir, Kemal (1982). *Yol Ayrımı*. İstanbul: Can Yayınları.

- Tahir, Kemal (1983). *Hür Şehrin İnsanları I*. İstanbul: Tekin Yayınları.
Tahir, Kemal (1983). *Hür Şehrin İnsanları II*. İstanbul: Tekin Yayınları.
Tahir, Kemal (1982). *Bir Mülkiyet Kalesi*. İstanbul: Tekin Yayınları.
Tahir, Kemal (1997). *Yorgun Savaşçı*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
Tahir, Kemal (1969). *Kurt Kanunu*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
Tahir, Kemal (1971). *Devlet Ana I*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
Tahir, Kemal (1971). *Devlet Ana II*. Ankara: Bilgi Yayınevi, Ankara.
Tahir, Kemal (1991). *Bozkırdaki Çekirdek*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
Tahir, Kemal (1990). *Karılar Koşuşu*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
Tahir, Kemal (1989). *Sanat Edebiyat 1*, Haz. Cengiz Yazıcıoğlu. İstanbul: Bağlam Yayınları.
Tahir, Kemal (1989). *Sanat Edebiyat 2*, Haz. Cengiz Yazıcıoğlu. İstanbul: Bağlam Yayınları.
Tahir, Kemal (1989). *Sanat Edebiyat 3*, Haz. Cengiz Yazıcıoğlu. İstanbul: Bağlam Yayınları.
Tahir, Kemal (1990). *Sanat Edebiyat 4*, Haz. Cengiz Yazıcıoğlu. İstanbul: Bağlam Yayınları.
Tahir, Kemal (1989). *Sanat Edebiyat 1*, Haz. Cengiz Yazıcıoğlu. İstanbul: Bağlam Yayınları.
Tahir, Kemal (1990). *1950 Öncesi Şiirler, Ziya İlhan'a Mektuplar*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
Tahir, Kemal (1991). *1950 Öncesi Cezaevi Notları*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
Tahir, Kemal (1992). *Sosyalizm, Toplum ve Gerçek*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
TDK, Büyük Türkçe Sözlük, www.tdk.gov.tr.
Yılmaz, Alkan (2005). *Kemal Tahir'in Romanlarında Şahıslar Kadrosu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.